

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Martinović

**Mediji, hegemonija in konsenz na primeru gradnje džamije v
Ljubljani**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasna Martinović

Mentorica: Doc. dr. Pajnik Mojca

**Mediji, hegemonija in konsenz na primeru gradnje džamije v
Ljubljani**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Veliko zahvalo sem dolžna svoji mentorici doc. dr. Pajnik Mojci. Najprej zato, ker je sploh razmislila o tem, da me vzame pod svoje okrilje, potem pa za vse odlične nasvete, ki so mi pomagali pri tem, da izluščim iz vsega nabranega materiala bistvo. Rada bi se zahvalila tudi mojemu podpornemu timu, katerega osrednja nosilca sta moja starša Irena in Arslan Bajraktarević, mojemu možu Josipu Martinoviću, bratu Alešu, Petri, mami in teti Mici in pa vsem zvestim prijateljem. Vsem tistim, ki so se ravno v pravem trenutku našli na pravem mestu in na pravi kavi, ki so mi vsa ta leta stali ob strani in me podpirali v moji nameri. Ta je obrodila trud in lahko rečem, da mi je končno uspelo končati pomembno poglavje mojega življenja. Veselim se vseh tistih novih, ki so še pred menoj.

Mediji, hegemonija in konsenz na primeru gradnje džamije v Ljubljani

Islamska skupnost v Sloveniji je kljub številnim uradno vložnim prošnjam za dodelitev zemljišča za izgradnjo verskega in kulturnega objekta dolga leta čaka nanj. V dolgotrajnem postopku iskanja primerne zemljišča je ljubljanska občina predlagala številne lokacije, med katerimi pa zaradi različnih razlogov nobena ni bila primerna. V diplomski nalogi sem analizirala diskurz slovenskih medijev na temo gradnje džamije v Ljubljani. Ključno vprašanje, na katerega sem hotela odgovoriti, je, na kakšen način je bilo v medijih predstavljeno vprašanje gradnje džamije: katere teme so novinarji izpostavljali v člankih o omenjeni tematiki. Prav tako me je zanimalo, v kolikšni meri so mediji omenjali temo ustavnosti oz. ustavno pravico Islamske skupnosti do verskega objekta. V nalogi sem na začetku predstavila problem in opredelila pojme, pomembne za razumevanje diplomskega dela, drugi del pa sem namenila empirični analizi diskurza v novinarskih prispevkih o gradnji džamije. S pomočjo kritične diskurzivne analize sem opravila analizo prispevkov, ki so bili objavljeni v slovenskem tisku.

Ključne besede: gradnja džamije, hegemonija, konsenz, poročanje novinarjev.

Media, hegemony and consensus on the example of building a mosque in Ljubljana

The Islamic Community in Slovenia waited many years for the allocation of land for the construction of religious and cultural facility despite numerous official applications. During the long process of finding a suitable land, the Ljubljana municipality proposed a number of locations, but for various reasons none were suitable. In this thesis I analyze the Slovenian media discourse on the topic of building a mosque in Ljubljana. The key issue I want to address is how the issue of building a mosque was presented in media: which topics were exposed by the journalists on the above subject. I am also interested in to what extent the media mentioned topic of constitutional right of the Islamic community for building the mosque. In this work, I first present the problem and identify the concepts relevant to understanding the thesis, the second part is dedicated to an empirical analysis of discourse in journalistic reports on the construction of a mosque. Using critical discourse analysis, I analyze the articles that were published in the Slovenian press.

Key words: building of a mosque, hegemony, consensus, media reporting.

KAZALO

1	UVOD	6
2	MUSLIMANI V SLOVENIJI IN PROBLEM GRADNJE DŽAMIJE	8
2.1	MUSLIMANI IN ISLAMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI	8
2.2	DŽAMIJA V SLOVENIJI	9
2.2.1	KRONOLOŠKI PREGLED ISKANJA LOKACIJE ZA GRADNJO DŽAMIJE	10
3	TEORETIČNA OPREDELITEV POJMOV	15
3.1	IDEOLOGIJA	15
3.2	JEZIK, MEDIJI IN KONSTRUKCIJA REALNOSTI	17
4	VLOGA MEDIJEV	20
4.1	MEDIJSKI PROSTOR	21
4.2	MEDIJI O GRADNJI DŽAMIJE V SLOVENIJI	23
4.3	METODA: KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA	24
5	ANALIZA PRISPEVKOV O GRADNJI DŽAMIJE V SLOVENIJI	27
5.1	ANALIZA NASLOVOV	29
5.2	ANALIZA TEM	31
6	SKLEP	40
7	LITERATURA	44

1 UVOD

Po podatkih zadnjega Popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj iz leta 2002 se jih je med registriranimi 1,964.036 prebivalci (po najnovejših podatkih z začetka januarja 2011 jih je sedaj že 2,050.189) največ opredelilo za katoliško veroizpoved in sicer 57,8 odstotka (1,135.626). Takoj za katoliško veroizpovedjo se nahajata islamska veroizpoved z 2,4 odstotka (47.488) in pravoslavna veroizpoved z 2,3 odstotka (45.908) vernikov (Statistični urad RS 2010). V Islamski skupnosti sicer menijo, da je Muslimanov v Sloveniji okrog 60.000, saj odgovor na vprašanje o veroizpovedi, ki ga vsebuje popis, ni bilo obvezno.

Geografsko gledano se na področju Evrope nahaja več tisoč džamij¹, od tega večina (z izjemo BiH, kjer je največ džamij) v državah zahodne Evrope kot so Nemčija, Francija in Velika Britanija. Slovenija je pri tem že dolga leta izjema, čeprav ima Islamska skupnost, tako kot ostale verske skupnosti v RS, ustavno pravico do verskega objekta. V 7. členu Slovenske ustave je zapisano: "Država in verske skupnosti so ločene. Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno" (Ustava RS 1991). Prav tako, v 4. točki 16. načela dunajskega srečanja OSCE-ja (Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi), piše: »Da bi zagotovile svobodo izražanja in izvajanja religije ali vere, bodo države, ki sodelujejo, med drugim: -spoštovale pravico verskih skupnosti do ustanavljanja in združevanja kot tudi do svobodnega dostopa do prostorov za molitev in zbiranje«.

Islamska skupnost v Sloveniji, kljub številnim uradno vložnim prošnjam za dodelitev zemljišča za izgradnjo verskega in kulturnega objekta, dolga leta čaka nanj. V dolgotrajnem postopku iskanja primerne zemljišča je ljubljanska občina predlagala številne lokacije med katerimi pa, zaradi različnih razlogov (predvsem urbanističnih), nobena ni bila primerna. Od prve vloge je minilo že 42 let, šele nedavno pa je občina našla primerno zemljišče. To se nahaja za Bežigradom, med Parmovo in Kurilniško ulico. Islamska skupnost je zemljišče po zaključku javnega natečaja leta 2008 odkupila, trenutno pa z različnimi akcijami zbira sredstva za odplačilo kredita. To pa je prvi korak na poti k izgradnji Islamskega verskega in kulturnega centra.

¹ Džamija je islamski verski objekt, ki služi kot molilnica. Pogosto je ob njem tudi minaret (stolp), s katerega se kliče k molitvi.

Mediji imajo pomembno vlogo pri definiranju dnevnega reda tem, o katerih razmišljajo ljudje in o katerih poteka razprava v vsakodnevnem življenju, kar lahko vidimo tudi na primeru gradnje džamije. Leta 1971, dve leti po vložitvi prve uradne prošnje za dodelitev zemljišča, je slovenska javnost prvič seznanjena s samo idejo gradnje džamije. Tema pa postane zanimiva medijem šele leta 1987, s čimer pride do aktivacije tako politične sfere kot javnega mnenja, ki se začneta zoperstavljeni predstavljenim možnim lokacijam in tudi sami izgradnji. Muslimani v Sloveniji si negativne reakcije takrat pojasnjujejo z zahodno antimuslimansko propagando in izenačevanjem islama in fundamentalizma, objekt pa si želijo tako zelo, da so se celo pripravljene odreči stolpu (minaretu).

Avtorji študije o diskriminatornem diskurzu o Romih v Sloveniji ugotavljajo, da je pri poročanju o etničnih vsebinah – in gradnja džamije to je - moč medijev še toliko večja, ker primanjkuje alternativnih virov informacij. Kot primer posebne oblike komunikacijske deprivilegiranosti temelji medijsko poročanje o manjšinah izključno na navajanju virov večinskega prebivalstva, kar je potrdila tudi njihova študija (Erjavec in drugi 2000, 8).

V pričujoči diplomski nalogi bom analizirala diskurz slovenskih medijev na temo gradnje džamije v Ljubljani. Ključno vprašanje, na katerega želim odgovoriti, je, na kakšen način je v medijih predstavljeno vprašanje gradnje džamije: katere teme novinarji izpostavljajo v člankih o omenjeni tematiki. Pri tem si bom pomagala s kritično diskurzivno analizo (KDA). Prav tako me zanima, v kolikšni meri mediji omenjajo temo ustavnosti oz. ustavno pravico Islamske skupnosti do verskega objekta. Moja predpostavka je, da tema ustavne pravice muslimanov do džamije v medijih ni tako pogosto omenjena kot ostale teme.

Na začetku bom predstavila problem in opredelila pojme, pomembne za razumevanje diplomskega dela, drugi del pa je namenjen empirični analizi diskurza v novinarskih prispevkih o gradnji džamije. S pomočjo kritične diskurzivne analize bom opravila analizo prispevkov, ki so bili objavljeni v slovenskem tisku v obdobju od januarja do maja 2006. Časovno obdobje spremljanja sem izbrala naključno, pomembno mi je bilo predvsem to, da je v obdobju po volitvah. Ravno ta naključnost izbire spremljanja naj bi dejansko prikazala, kaj o temi pišejo novinarji, kadar niso »obremenjeni« s političnimi

strujami in uredniško politiko ter drugimi aktualnimi dogodki (npr. volitvami), ki bi lahko neposredno vplivali na njihovo delo.

2 MUSLIMANI V SLOVENIJI IN PROBLEM GRADNJE DŽAMIJE

2.1 MUSLIMANI IN ISLAMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI

Prebivalci ozemlja današnje Slovenije so se z islamsko veroizpovedjo prvič srečali že v 15. stoletju ob vpadih vojske Osmanskega cesarstva na določene dele ozemlja. Tako kot v Evropi so ti vpadi pustili močne posledice na prebivalce, na njihovo zgodovino in kulturo (književnost, umetnost) ter seveda na njihov odnos do religije in muslimanov nasploh. Prvi turški vpad na današnje slovensko ozemlje se je zgodil leta 1408 pri Metliki. Pašić opisuje, da njihovi vpadi niso imeli z vero čisto nič skupnega, saj je bil njihov namen ropati, ubijati in loviti ljudi za sužnje. Po opravljenih pohodih so se vračali nazaj ali v Bosno ali Ogrsko, če je bil napad usmerjen v Pomurje ali Porabje. Največje zabeleženo število Turkov na slovenskem ozemlju je bilo leta 1532, ko se je 140.000 vojakov na ozemlju med Mariborom, Celjem in Ptujem pripravljalo na prvo obleganje Dunaja. Zadnji turški vpad na slovenskem ozemlju pa se je zgodil pozimi 1558/59, ko je 6.000 vojakov opustošilo Kočevje, Ribnico, Cerknico in Pivko (Pašić 2005, 52–57).

Prve skupine muslimanov so prišle v Slovenijo v obdobju med 1918 in 1941, bistveno močnejši val ekonomske migracije pa se je zgodil po drugi svetovni vojni. Predvsem v začetku 60-ih let je zaradi industrializacije prišlo do velikih migracijskih gibanj. »Do leta 1961 se je iz BiH izselilo 320.015 prebivalcev, do 1971 pa še 460.052. Znotraj Jugoslavije so se največ selili v Slovenijo in Hrvaško, v tujino pa so šli najraje v Nemčijo, Avstrijo in Švico« (Pašić 2005, 95). Največje število muslimanov je prišlo iz BIH, koncem šestdesetih let 20. stoletja pa se je v Slovenijo priselilo tudi veliko število muslimanov Albancev iz Makedonije in s Kosova. Muslimanski mozaik so dodatno dopolnili še muslimani iz Makedonije, Goranci, Turki, Arabci, itd.

Islamska skupnost v Republiki Sloveniji se je registrirana leta 1976, Slovenska muslimanska skupnost pa je bila v evidenco verskih skupnosti vpisana leta 2006 in

predstavlja neodvisno slovensko islamsko skupnost. Prvo vodi mufti² in predsednik mešihata Nedžad Grabus, drugo pa imam Osman Đogić, ki je bil do maja 2005 mufti Islamske skupnosti v RS. S položaja ga je takrat odstavil sabor Islamske skupnosti BiH zaradi domnevnih teženj po samostojnosti islamske skupnosti v Sloveniji, ki jih je Đogić izražal. Med drugim je tudi predlagal, da muftija voli samo ljudstvo neodvisno od omenjenega saborja.

Čeprav je bila Islamska skupnost v Sloveniji registrirana leta 1976, segajo njeni institucionalni začetki že v 60-leta prejšnjega stoletja. Prvo organiziranje muslimanov v Sloveniji se je zgodilo leta 1962 v Ljubljani, prvi javni verski obredi pa so bili organizirani sedem let kasneje, najprej v Ljubljani, nato na Jesenicah in v Kranju. Organizirani so v petnajst odborov oziroma medžlisov: Ljubljana, Jesenice, Velenje, Maribor, Koper, Kranj, Tržič, Škofja Loka, Kočevje, Postojna, Celje, Nova Gorica – Ajdovščina, Trbovlje, Novo mesto in Sežana, in imajo tudi petnajst mesdžidov (molilnic). Ker je največji problem ravno prostorska stiska in ker so zato molitve ob večjih praznikih prisiljeni opravljati kar v športnih dvoranah, si zelo prizadevajo zgraditi islamski kulturni center v Ljubljani. Ta naj bi obsegal po besedah Pašića poleg mošeje (ta je po velikosti manjša od džamije) tudi prostor za ženske (mahfil), prostor za verske aktivnosti v zadnjih desetih dnevih ramadana (itikaf), sanitarije za moške in ženske, tri učilnice za verouk, skupni prostor, čitalnico, knjižnico, dvorano za predavanja, čajnico in kavarno, prostore za mladino, restavracijo, poslovne prostore, skladišče in sanitarije za lokale, kurilnico, garaže in stanovanja (Pašić 2005, 105). Leta 1969 je g. Hadžiabdić, takratni predsednik Mešihata za BiH, predal slovenskim oblastem prošnjo za gradnjo islamskega kulturnega centra v Ljubljani, na dovoljenje za gradnjo pa muslimani od takrat čakajo že 42 let (Pašić 2005, 103–104).

2.2 DŽAMIJA V SLOVENIJI

Srečo Dragoš meni, da je glavni vzrok, zakaj džamija še ne stoji, ravno posebnost slovenskih razmer. Problem naj bi bil predvsem v specifičnosti slovenskega okolja, ki je tradicionalno zaprto a hkrati povsem v skladu z zahodnimi vzorci najrazvitejših družb.

² Mufti je najvišji verski predstavnik islamske skupnosti v državi ali na določenem ozemlju. Prvi mufti v Sloveniji je bil efendi Osman Đogić.

To pomeni, da so življenjski slogi prebivalcev zahodnjaško individualizirani a hkrati so ti del tradicionalno zaprte skupnosti, ki je sicer v nespremenljivem in predvidljivem kontekstu neproblematična, ko pa pride do sprememb v okolju, ki bi jo lahko ogrozile, pa lahko postane nevarna sebi in drugim (Dragoš 2003, 34–36). »Muslimani so nosilci različnih atributov manjšinskosti, zato so drugačni; zapostavljeni pa so, ker se vrednotenje te drugačnosti dogaja v specifičnem, t.j. v slovenskem kontekstu (ki ga dobro povzema Jančarjeva sintagma) (tu misli na sintagmo pisatelja Draga Jančarja, ki je slovenski narod označil kot »suicidalno podalpsko pleme, op. a.) (Dragoš 2003, 36).

Ahmed Pašić v svoji knjigi *Islam in muslimani v Sloveniji* navaja, da je v Sloveniji džamija nekoč že stala. Postavljena je bila leta 1916 v Logu pod Mangartom, kjer so jo zgradili Bošnjaki³, ki so se bojevali na Soški fronti. Nihče ne ve točno, kaj se je z mošejo zgodilo. Pašić navaja dve razlagi: Tomaž Ovčak v svojem članku »Mošeja v Logu pod Mangartom in njeni graditelji« (Ovčak 2011) trdi, da je bila mošeja trn v peti italijanski upravi, ki je po vojni prevzela oblast v Posočju. Italijani naj bi se bali Bošnjakov in obstaja verjetnost, da so jo zaradi maščevanja porušili prav oni. Druga razlaga, ki jo podaja Igor Černuta pa pravi, da so jo podrli domačini, ko so se vrnili iz begunstva. Pa ne zato, ker bi jih motila, temveč ker so potrebovali drva za ogrevanje, mošeja naj bi bila namreč lesena (Pašić 2005, 82–90).

2.2.1 KRONOLOŠKI PREGLED ISKANJA LOKACIJE ZA IZGRADNJO DŽAMIJE

Predstavniki Islamske skupnosti v Sloveniji je predal slovenskim oblastem prvo prošnjo za gradnjo islamskega kulturnega centra davnega leta 1969. S tem dejanjem se je začelo dolgotrajno iskanje primerne lokacije in oddaja številnih prošenj za izdajo dovoljenja za izgradnjo primerne verskega objekta. Za boljše razumevanje in vpogled v problematiko sem naredila krajši pregled dogajanja, ki ga povzemam po članku A. Mehmedića z naslovom *Beharli sirat – ćuprija* (Mehmedić 2003, 11–17).

³ V tistih časih je izraz Bošnjak označeval vse vojake iz BiH, čeprav so muslimani prevladovali.

a) Prvi predlogi in izbira prve lokacije

Prvi korak v zgodbi se zgodi septembra 1969, ko začnejo muslimani v Sloveniji prvič javno opozarjati na svojo potrebo po izgradnji verskega objekta. Od takrat se zgodi marsikaj. Že naslednje leto od 25 predlaganih lokacij ljubljanski urbanisti izberejo tri potencialne lokacije, kjer bi lahko stala džamija. Prvi predlog za lokacijo je tako v občini Ljubljana-Bežigrad, po enem letu pa se delegacija Islamske skupnosti v Sloveniji (IS), po pregledu ponujenih možnosti, odloči za lokacijo na Dečkovi ulici, nasproti Zavoda za gluhoneme. Kot piše Mehmedić, je bil za prvo lokacijo izdelan tudi idejni projekt, že razdeljen v dve gradbeni fazi in še isto leto se tako slovenska javnost prvič seznanila z idejo o izgradnji džamije, ki bi imela tudi pripadajoči minaret in spremljajoče objekte. Po 18. mesecih občinski organ brez službene obrazložitve postopek še pred samo odobritvijo Mestne skupščine MOL prekine.

b) Druga lokacija in trije novi predlogi

Leta 1973, pol leta po prekinitvi prvega postopka, IS sprejme ponujeno drugo lokacijo na Tomačevski cesti v Stožicah. Ljubljanski urbanistični zavod (LUZ) po oceni nove lokacije potrdi, da je lokacija primerna. Na javni predstavitvi ocene lokacije ni nikakršnih pripomb, pa jo vseeno ljubljanski svetniki leta 1974 zavrnejo in predlagajo tri nove lokacije. IS vse tri nove lokacije zavrne, saj je bila ena od zahtev, da na svoje stroške poskrbi za izselitev tamkajšnjih prebivalcev. Po enajstih mesecih iskanja nove lokacije (1975), organi občine Ljubljana-Bežigrad in LUZ ugotovijo, da na področju občine ne obstaja ustrezna lokacija, ki bi bila primerna za izgradnjo verskega objekta IS.

c) Zadnja lokacija?

Leta 1976 organi ljubljanskih oblasti s predstavniki LUZ-a ponudijo IS zadnjo lokacijo, kjer naj bi se izgradila džamija in sicer na stičišču Pokopališke in Šmartinske ceste. Leta 1978, ob prvi desetletnici vlaganja truda za izgradnjo verskega objekta, pošlje IS pristojnim organom nov idejni načrt Islamskega kulturnega centra. Na začetku leta 1979 ljubljanska komisija za urbanizem ugotovi, da predlagana lokacija ni ustrezna zaradi urbanističnih razlogov in ponudi IS novo lokacijo med Žalami, Žalske ulice in Savske ceste. Islamska verska skupnost leta 1981 na Grablovičevi ulici v Ljubljani kupi hišo in si v njej uredi začasno molilnico ter ostale prostore skupnosti. Leta 1982 začne skupnost

s pripravo idejnih načrtov, k načrtovanju objekta pa pritegne tudi slovenske arhitekte. Za najprimernejši so izbrali načrt Fedja Koširja.

d) V peto gre rado...

Do leta 1987 se ne dogaja z vprašanjem nič posebnega, potem pa takrat Ljubljanski regionalni zavod za varstvo kulturne in naravne dediščine (LRZ) predlaga novo, že peto lokacijo. Dva meseca kasneje arhitekt Vladimir Mušič, predsednik ljubljanske mestne skupnosti predlaga še osem novih lokacij. Tri leta kasneje izda LRZ negativno mnenje na izdajo lokacijske dokumentacije ob argumentu, da gre za vprašanje urbanističnega načrtovanja širšega področja Žal in prihodnje prometne ureditve ter zaščite karakteristike kulturnega prostora.

Po negativnem mnenju LRZ za izgradnjo džamije na področju Žal se konkretno nič več ne zgodi razen, da se v medijih začne pisati o temi, prav tako pa se aktivira tudi javno mnenje, ki se zoperstavlja izgradnji tovrstnega verskega objekta. Muslimani v Sloveniji si to pojasnjujejo z zahodno antimuslimansko propagando in izenačevanjem islama in fundamentalizma, verski objekt pa si želijo do te mere, da so se celo pripravljene odreči minaretu (stolpu) v kolikor bi ta preveč odstopal od okolice. V časopisu Republika in Dnevnik leta 1995 Slovenska nacionalna desnica objavi izjavo v kateri izrazijo zaskrbljenost glede nameravane gradnje džamije, v kolikor pa oblasti izdajo dovoljenje za gradnjo, pa celo zagrozijo z organizacijo protestov. Leta 1997 Islamska skupnost v Sloveniji z dopisom ponovno zaprosi MOL, da jim dodeli ustrezno lokacijo za izgradnjo verskega centra. Dve leti kasneje v Sobotni prilogi Dela izide članek, v katerem predsednik lokalne skupnosti, na ozemlju katere naj bi se nahajala peta lokacija za izgradnjo džamije izjavi, da ne bo dovolil izgradnje, ker imajo na svojem terenu že dva onasneževalca - avtomobilski sejem in ljubljansko deponijo odpadkov.

e) Šesta lokacija

Leta 2001 je predvidena nova lokacija med Malim grabnom in Cesto dveh cesarjev na Viču. Maja istega leta je bil za lokacijo izdelan osnutek spremembe urbanistične dokumentacije, ki ga je obravnaval Mestni svet občine Ljubljana in ga kot takega sprejel. Isto leto, ko se zgodi inavguracija prvega slovenskega muftija Osmana ef. Đogića, da Viktorija Potočnik, takratna županja mesta Ljubljana, pobudo za aktivno

sodelovanje Urada Vlade RS za verske skupnosti v postopku odločitve o gradnji Islamskega kulturnega centra v Ljubljani. Ta nekaj mesecev kasneje pozitivno odgovori na pobudo, v odgovoru pa navede 4. točko 16. načela dunajskega srečanja OSCE-ja (Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi): »Da bi zagotovile svobodo izražanja in izvajanja religije ali vere, bodo države, ki sodelujejo med drugim: -spoštovale pravico verskih skupnosti do ustanavljanja in združevanja kot tudi do svobodnega dostopa do prostorov za molitev in zbiranje«. Junija leta 2003 svoje pozitivno mnenje na lokacijo poda tudi Agencija za okolje RS, predlagan osnutek pa je bil dokončno sprejet 8. decembra 2003 (Pašić 2005, 105).

f) Referendum oz. kaj je že Ustava?

Začetek leta 2004 sledi politična akcija proti izgradnji, v okviru katere takratni mestni svetnik Mihael Jarc (v imenu Liste za čisto pitno vodo!) začne z zbiranjem podpisov za razpis izrednega referenduma. To poteka pod geslom »Proti mošeji«. Na očitke, da je referendumska propaganda zavajajoča, Jarc v medijih odgovarja in odkrito priznava: »Če bi zbirali podpise pod kakšnim drugim geslom, ki ga ljudje ne bi razumeli, in ne tako, proti mošeji, ne bi zbrali niti sto podpisov« (24ur.com 2004). Nasprotnikom gradnje džamije sicer uspe zbrati dovolj glasov za razpis referenduma (11.898 zbranih glasov), vendar se s tem ne strinjata županja Danica Simšič in Islamska skupnost v RS, ki vložita iniciativo na Ustavno sodišče v RS, za presojo ustavnosti napovedanega referenduma. Po mnenju županje referendum ni v skladu z ustavo, saj naj bi kršil vsaj tri ustavna načela: svobodno pravico do vere in veroizpovedi, pravico do enakosti verskih skupnosti in pravico do enakosti pred zakonom (RTVSLO 2004).

Julija istega leta Ustavno sodišče dokončno zavrne referendum. Simšičeva v medijih komentira razplet: »Referendum o gradnji džamije na območju ob Cesti dveh cesarjev bi pomenil ustavno nedopusten poseg v ustavne pravice versko opredeljive manjšine, torej ljudi muslimanske veroizpovedi oz. pripadnikov Islamske verske skupnosti v Sloveniji« (24ur.com 2004).

g) Zadnji poskus

Trenutne oblasti (s tem mislim na aktualnega župana Zorana Jankovića) so gradnji džamije očitno veliko bolj naklonjene, saj prihaja po skoraj štirih desetletjih vlaganja

prošenj za izdajo dovoljenja, za gradnjo verskega objekta, do prvih pozitivnih premikov. Konec julija 2008 je na sedežu Mestne občine Ljubljana (MOL) potekalo javno odpiranje ponudb za prodajo nepremičnin oz. zemljišča, kjer je predvidena izgradnja džamije. Islamska skupnost je, za več kot 11.300 kvadratnih metrov velikega zemljišča ob Parmovi in Kurilniški ulici v Ljubljani, edina oddala ponudbo za nakup. Konec novembra 2008 je Mestni svet izdal soglasje k prodaji omenjenega zemljišča, sodišče pa je dovolilo vpis zemljišča v zemljiško knjigo (Islamska skupnost v Republiki Sloveniji).

h) Referendum drugič?

Ljubljanski mestni svetnik Mihael Jarc (Lista za čisto pitno vodo) je novembra leta 2008 vložil vlogo za pobudo volivcem za vložitev zahteve za razpis referenduma o delih prostorskega akta za gradnjo džamije ter zahtevo za razpis referenduma. Ker po besedah ljubljanskega župana Zorana Jankovića vloge ni v celoti dopolnil, ni dobil soglasja za zbiranje podpisov. Pobude ni dopolnil v delu, ki je v nasprotju s 43. členom zakona o obliki in načinu priprave občinskega prostorskega načrta, referendumsko vprašanje pa je v nasprotju s prvim odstavkom 71. člena statuta MOL, ki pravi, da mora pobuda izražati jasno vprašanje o splošnem aktu. Referendumsko vprašanje se namreč glasi: "Ali ste za to, da se v predlogu odloka o občinskem podrobnem prostorskem načrtu za dele območij urejanja BO 1/1 Lesnina, ŠT 1/1 območje ŽG in ŠO 1/1 Kurilnica (za islamski versko-kulturni center) v 11. členu črta besede "in en minaret", v 13. členu v točki 3. pa se črta tretja alineja, ki glasi "višina minareta je lahko največ 40 metrov". Referendumsko vprašanje pa bo verjetno razširjeno še na dele 9. člena odloka, ki opredeljuje namembnost objekta oz. objektov in arhitekturo (Dnevnik.si 2009).

Jarc se je na odločitev župana Jankovića pritožil, upravno sodišče pa je ugodilo njegovi tožbi in zadevo vrnilo županu v ponovni postopek. Slednji je pozval Jarca, naj pobudo za razpis referenduma o džamiji dopolni, za to pa ima največ osem dni časa. Po tem obdobju naj bi župan ponovno presodil, ali pobuda izpolnjuje pogoje za začetek zbiranja okoli 11.000 podpisov za razpis referenduma o džamiji (Dnevnik.si 2009). Jarc je to storil, župan pa je njegovo pobudo za razpis referenduma o džamiji ponovno zavrnil. Po njegovih besedah ta ni bila napisana v skladu s statutom, zakonodajo in sodbo upravnega sodišča. Jarc je zato napovedal vložitev tožbe na upravnem sodišču. Junija

2009 je upravno sodišče s sodbo v celoti zavrnilo tožbo, ki jo je zaradi zavrnitve pobude vložil Jarc (RTVSLO 2011).

i) Prihodnost

MOL in Islamska skupnost v Sloveniji sta junija 2011 razpisala mednarodni arhitekturni natečaj za idejno projektno rešitev islamskega versko-kulturnega centra, na katerega se je prijavilo 44 kandidatov, od tega 16 iz tujine. Zmagovalca natečaja so razkrili novembra istega leta, Zoran Janković pa je izjavil, da pričakuje, da bo gradbeno dovoljenje urejeno do konca leta 2012, temeljni kamen pa položen leto kasneje. Džamijo naj bi gradili po fazah, ki pa bodo odvisne predvsem od zbranih finančnih sredstev (RTVSLO 2011; Planet Siol.net 2011).

3 TEORETIČNA OPREDELITEV POJMOV

Pričujoča diplomska naloga temelji na predpostavkah konstruktivistične paradigme, katere osrednja ideja je ta, da z uporabo reprezentacijskih sistemov, kot so recimo koncepti in znaki, sami konstruiramo pomen v jeziku. »Ta koncept pravi, da ne smemo zamenjevati materialnega sveta, v katerem obstajajo stvari in ljudje, s simbolnimi praksami in procesi, skozi katere delujejo reprezentacija, pomen in jezik. Konstruktivisti ne zanikajo obstoja materialnega sveta, trdijo pa, da pomena ne izraža svet, pač pa jezikovni ali katerikoli drug sistem, ki ga uporabljamo za reprezentacijo svojih konceptov« (Hall 1997, 25). V nadaljevanju zato navajam teoretične opredelitve konceptov, ki so ključni za razumevanje moje naloge.

3.1 IDEOLOGIJA

V svoji knjigi Ideologija in ideološki aparati države opredeli Althusser ideologijo kot imaginarno razmerje med individui in njihovimi realnimi eksistenčnimi pogoji. O ideologiji je povedal: »ljudje« si v ideologiji »ne predstavljajo« svojih realnih eksistenčnih razmer, svojega realnega sveta, v ideologiji je predvsem predstavljeno njihovo razmerje do teh eksistenčnih razmer. To razmerje je v središču vsake ideološke,

torej imaginarne predstave realnega sveta. V tem razmerju se skriva »vzrok«, ki mora pojasniti imaginarno deformacijo ideološke predstave realnega sveta« (Althusser 2000, 89-90).

Althusser poimenuje sisteme za ohranjanje ideologije v družbi (religijo, izobraževanje, družino, politiko, medije in kulturo) ideološki aparati države (Althusser 2000, 71). Tudi Foucault meni podobno, saj pravi, da resnico v družbi proizvajajo in posredujejo veliki politični in ekonomski aparati, med katerimi so tudi tisk in mediji.

V družbah, kot je naša, zaznamuje politično ekonomijo resnice pet pomembnih potez: »resnica« sloni na formi znanstvenega diskurza in na institucijah, ki ga proizvajajo; podvržena je nenehnemu ekonomskemu in političnemu spodbujanju (povpraševanje po resnici, tako za potrebe ekonomske produkcije kot tudi za potrebe politične oblasti); je predmet, seveda v različnih oblikah, z ogromno razširjenostjo in potrošnjo (kroži skozi izobraževalne in informacijske aparate, katerih razpon v družbenem telesu je ne glede na nekatere stroge omejitve sorazmerno širok); proizvaja in posreduje se pod (če že ne izključno, pa vsaj prevladujočo) kontrolo nekaj velikih političnih in ekonomskih aparatov (univerza, vojska, tisk, mediji); in nazadnje, je predmet cele politične razprave in družbenih konfrontacij (»ideološki« boji) (Foucault 2008, 132).

Eden od ideoloških aparatov države je tudi cerkev, njeni duhovni vodje pa v javnosti podajajo »družbeno sprejemljiva« mnenja o gradnji džamije. Ljubljanski nadškof Alojz Uran na novinarško vprašanje o tem, kako bi se počutil, če bi mu muslimani svetovali, kakšno cerkev lahko zgradi in kakšne ne, odgovarja: *»Pa še to naj povem: ko sem odgovarjal novinarki na vprašanje glede džamije, te nisem omenil niti z besedo, samo to sem rekel, da se mi zdi za Slovenijo najprimerneje zgraditi čim več molilnic, da bodo lahko muslimani zadovoljevali svoje verske potrebe. Praksa je žal pokazala, da so bile džamije, denimo v sosednji Italiji, večkrat žarišča terorizma«* (Ivelja 2004).

Gramsci je obliko oblasti, kjer se posamezne družbene skupine borijo za konsenz drugih skupin ter za premoč v misli in praksi nad njimi, poimenoval hegemonija. V praksi hegemonijo izvajajo tudi slovenski politiki, kar se še najbolj vidi v obdobju pred volitvami: *»Poleg izbrisanih je bilo še nekaj tem, ki jih je opozicija spretno izkoriščala za bujenje narodne zavesti. Recimo graditev džamije: ljubljanska županja Danica Simšič (ZLSD) se je tako rekoč zarotila, da džamija bo, Janša in Andrej Bajuk pa sta raje molčala in se izogibala kategoričnim opredelitvam«* (Jež 2004, 4). *»Če Gramscijev*

koncept hegemonije apliciramo na medije, lahko rečemo, da so mediji tekmovalna prizorišča, na katerih različne družbene sile bijejo bitko za prevlado« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 23).

Katunarič pravi, da veliko število raziskav v različnih panogah poudarja, da so vodja, vodstvo oziroma elita, njihove ideologije in politike, posebej medijske in izobraževalne, izjemno pomembne v ustvarjanju podobe o drugih. «Čeprav je zaradi znanega paradoksa »kokoš ali jajce« vpliv elite na množico nemogoče precizno empirijsko določiti (npr. ali agresivna množica ustvarja destruktivnega vodjo ali narobe, destruktivni vodja povzroča napadalnost množice) – ni dvoma, da način javnega izražanja vodje lahko v veliki meri pripomore ne le k oblikovanju predsodkov in stereotipov, ampak tudi k usmerjanju spora med (etničnimi) skupinami (v realni ali nerealni smeri). Kljub nesodelovanju elite v ustvarjanju predsodkov samih, lahko njeno vedenje značilno okrepi in razširi predsodke« (Katunarič 1997, 42).

Dragoš pa pravi:

Če se to počne s tako vztrajnostjo, kakršna je značilna za drugo in tretje obdobje protimuslimanskih resentimentov, torej v zadnjih štirih letih, potem nas odziv javnosti ne sme presenetiti. Javnomenjske raziskave v zadnjih nekaj mesecih kažejo, da javno mnenje nagraduje tiste stranke, ki razpihujejo ksenofobno politiko, in kaznuje njih nasprotne stranke, ki so se predolgo pasivno odzivale na obravnavani problem ali pa ga povsem ignorirale (Dragoš 2004, 25).

3.2 JEZIK, MEDIJI IN KONSTRUKCIJA REALNOSTI

Delovanje ideologije bomo najboljše razumeli skozi opredelitev jezika, saj je mehanizem govornice v neločljivi povezavi z mehanizmom ideologij. Kot pravita Kress in Hodge, ideologija vključuje sistematično organizirano predstavitev realnosti, ki jo opravlja jezik, ki je medij zavesti družbe (Kress in Hodge 1981, 13-15). Z učenjem jezika se uči o realnosti (Kress in Hodge 1981, 63).

Jezik je sistem znakov in temeljno sredstvo sporazumevanja (komunikacije). Številni avtorji poudarjajo, da je jezik najpomembnejši znakovni sistem človeške družbe. »Jezik sicer konstruira simbole, ki so zelo oddaljeni od vsakdanjega izkustva, obenem pa iste simbole »prenese nazaj« in jih prikaže kot objektivno resnične elemente vsakdanjega

življenja. Na ta način simbolnost in simbolni jezik postaneta sestavna dela realnosti vsakdanjega življenja in splošnega razumevanja te realnosti, saj vse svoje dni preživljamo v svetu znakov in simbolov« (Berger in Luckmann 1988, 45). Tudi Lacan meni podobno in pravi, da si realnost z jezikom pridobimo oz., da je vsaka naša realnost predvsem jezikovna realnost, v kateri se poraja smisel. »Njena sredstva so sredstva govora, kolikor funkcijam individua podeljuje smisel; njeno področje je področje konkretnega diskurza kot transindividualne realnosti subjekta; njene operacije so operacije zgodovine, kolikor konstituira pojavitev resnice v realnem« (Lacan v Benveniste 1988, 87).

»Diskurz je določen način razumevanja sveta in izražanja (govorjenja in pisanja) o njem in vključuje omejeno število izjav in besed. Drugače povedano: diskurz je način izražanja, ki daje pomen izkušnjam iz določene perspektive« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 17). Tudi Bašičeva meni podobno, saj pravi: »Da je diskurz jezik, realiziran v govoru in pisavi, ki je tako ena od možnih interpretacij družbene realnosti. Ker je naše pojmovanje »realnosti« sestavljeno iz niza dogodkov, vsak dogodek, skupaj z njegovo interpretacijo (z našo točko pogleda) umeščamo v našo podobo »realnosti«, kar nam obenem omogoča, da ga sploh razumemo« (Bašič 1990, 53-4).

Jasen primer diskurza, se pravi izkušenj iz določene perspektive, lahko vidimo na primeru izkušenj lokalnega prebivalstva:« Prebivalci levega brega Malega Grabna so prepričani, da bi gradnja islamskega centra še povečala poplavno ogroženost« (Vodovnik 2006a). »Vse skupaj ni nič novega. Krajan, ki poznajo to barjansko območje, so že med prvimi razpravami o velikopotezni gradnji islamskega verskega in kulturnega središča na tem kraju odločno utemeljili neprimernost lokacije, kar so potrdili tudi vodarji, naravovarstveniki, geologi in posamezni urbanisti« (Klep 2006). »Dvainštirideset stanovalcev in večinoma lastnikov hiš v ljubljanskih naseljih Murgle, Trnovo in Bonifacija na levem bregu Malega Grabna na Viču je namreč prepričanih, da bi nameravana gradnja ob Cesti dveh cesarjev povzročila nenadomestljivo škodo na njihovih nepremičninah oziroma dodatno poplavno ogroženost območja« (Vodovnik 2006b).

Odnos med jezikom oz. diskurzom in družbo ni tako preprosto razumeti. Po Praprotniku ga ne moremo percipirati kot odnosa dveh samostojnih »entitet«, ki se zgolj slučajno prepletata, temveč ga moramo pojmovati kot notranje in dialektično razmerje. Zelo

pomembno je torej raziskovati ta odnos, saj je: »eden od pomembnejših »virov« preživetja ideologij in zato je kot oblika reprodukcije ideologije tudi pomemben znanstveni »predmet« v sodobnih družboslovnih in humanističnih znanostih« (Praprotnik 1999, 53-54).

Diskurz ima nadvse pomembno vlogo v determinaciji identitet občinstva. Kot pravi Praprotnik »Pogosto namreč promovira različne ideološke stereotype in favorizira interese in same individualne identitete članov dominantnih socialnih skupin« (Praprotnik 1999, 55). To lahko vidimo na primeru naslovov analiziranih člankov, ki poudarjajo ogroženost in interese dominantne socialne skupine – »Prebivalci niso pomembni« (Demokracija 2006), »Tožba zaskrbljenih krajanov« ali »Nevarnost je velika« (Kocjan 2006), »Slovenci ne bomo izumrli« (Večer 2006). Podobno pravi tudi Erjavčeva: »Z izbiro teme, virov, žanrske predstavitve, jezika in stila mediji vsak dan konstruirajo in reproducirajo predstavo o »nas« kot pripadnikih večinskega naroda in o »njih« kot pripadnikih manjšine. Občinstvu ponujajo le nekatere kulturne vzorce, jim dodajajo nove pomene in jih delajo zdravorazumske, obče veljavne in edino pravilne« (Erjavec in drugi 2000, 7).

V procesu družbene konstrukcije realnosti imajo mediji pomembno vlogo, saj so glavni akterji produkcije novic v družbi. Te posredujejo občinstvu kot nekaj realnega. Kot pravi Lutharjeva, so občinstvo in medijski teksti analitično neločljivi, vloga novinarja pa zanemarljiva, saj je produkcija novic za njih rutina. »Obstaja torej soglasje o tem, da medijske »novice« niso preslikava realnosti niti logična posledica dogodka, ki je po svojih naravnih lastnostih vreden poročanja, in tako soglasje glede tega, da so novice kulturni in ne naravni artefakt. Novinarji novic torej ne najdejo in ne zbirajo, temveč predvsem proizvajajo. Novice so torej produkt oz. artefakt novinarske institucionalizirane rutine, kjer ima individualni stil novinarja veliko manjšo vlogo kot narava medija in institucionalni diskurz medijske hiše« (Luthar 1998, 148).

Bašičeva meni, da mediji kot eden od kanalov posredovanja med objektivno in subjektivno realnostjo črpajo iz množice elementov družbene realnosti (dogodkov), in jih obdelujejo (umeščajo znotraj različnih simbolnih sistemov).

Mediji ne funkcionirajo kot potrditev obstoja objektivne realnosti. Oni samo izbirajo nekatere teme in dogodke, ki zadoščajo kriterijem medijskega dogodka (aktualnost,

zanimivost,...). Ta izbira je samo ena izmed mnogih percepcij in definicij realnosti. Pri tem se sprašuje: »Zakaj nekateri dogodki »dobijo« medijsko pozornost in drugi ne?«, »Zakaj je na delu prav takšna (in ne katerakoli druga) interpretacija?« in »Zakaj jih posamezniki »razumejo« znotraj ponujenega sistema kodov (Bašič 1990, 98–99)?

Kot pravi Srečo Dragoš, se nestrpnost generira s politiko in reproducira z mediji (Dragoš 2003, 53). Ob vsej polemiki in duhovom, ki jih nenehno buri vprašanje gradnje džamije, se upravičeno vprašamo, kakšno vlogo so imeli in imajo pri tem mediji. Ali so pripomogli k širjenju nestrpnosti ali so stopili v bran gradnje džamije. Kot lahko predvidevamo je prvih več kot slednjih. Enega izmed razlogov za to navaja tudi izr. prof. dr. Darko Štrajn, ki pravi: »Spričo razmer, ki jih tudi v Sloveniji ustvarja globalni neoliberalizem, ob zaostalih učinkih tranzicije (predvsem opazni socialni diferenciaciji) in ob prestrukturiranju medijskega prostora, v katerem je edino pomembno, da se mediji prodajajo, postane družbena stvarnost plen vsakršnih razlag, ki se sklicujejo na neobstoječa in prikrojena dejstva, predvsem pa razlag, ki nenehno odkrivajo »krivce«« (Štrajn 2004).

4 VLOGA MEDIJEV

Lutharjeva pravi, da mediji določajo, katere stvari dobijo družbeni pomen in status nacionalnih problemov. »Edini način, da nadzorujemo, kako ljudje mislijo, je ravno to, da nadzorujemo, o čem sploh mislijo« (Luthar v Luthar in drugi 2001, 16).

Vzemimo Baudrillardov esej *L'Autre par lui-meme* (1987). V njem ugotavlja, da živimo v modernem univerzumu hiperkomunikacij, ki vleče ljudi v vseobsegajoči vrtelec kodiranih sporočil. Vsako področje življenja postaja potencialna paša za medije. Svet se je spremenil v gigantski ekran za opazovanje. Publiciteta služi kot apologija za publiciteto. Informacije niso več vezane na dogodke, ampak postajajo same po sebi zanimiv dogodek. Državljeni so zakopani v množico predstav, ki se prosto širijo; svet je tako zasičen z občutkom hiperrealnosti, da državljani izgubijo sposobnost vedenja, kaj si želijo. Postajajo shizofreniki: dojemljivi za vse in v stalnem čudenju. Reducirani so na »množice«, ki so (v najboljšem primeru) sposobne reagirati le kot trmasti otroci z »da« in »ne (Keane 1992, 168).

»Mediji so namreč pogosto predstavljeni kot edini izvor sovraštva, stereotipov in nestrpnosti do manjšinskih skupin, pri tem pa se pozablja, da je med bralcem/gledalcem medijskega teksta in tekstom samim interpretacija. Prav zato so diskurzivne analize na koncu vedno nujno (tudi) interpretacije« (Kuhar 2006, 122).

Skupna značilnost vseh medijev ne glede na obliko je več ali manj podobna: na njihovo delovanje vplivajo različni dejavniki, se pravi tako politični kot tudi drugi interesi. Vsi imajo en skupen cilj in to je produciranje in re-produciranje popularnih mitologij in ideologij. Pri tem bi moralo biti pomembno načelo enakovrednosti - bralec ali gledalec bi namreč moral imeti na voljo informacije tako predstavnikov vlade kot opozicije, kar je osnova uravnoveženega in demokratičnega medijskega prostora. Pa lahko res rečemo, da je slovenski medijski prostor slednje?

4.1 MEDIJSKI PROSTOR

Medijski prostor v Sloveniji je pester in razgiban. Novi mediji se hitro »rojevajo« in ravno tako hitro tudi »umirajo«. Trenutno je v razvidu medijev pri Ministrstvu za kulturo prijavljenih več kot 1400 različnih medijev - od tiskanih izdaj, radia, televizije do elektronskih medijev (Vlada RS in Ministrstvo za kulturo 2011).

Če se osredotočimo le na tiskane medije, vidimo, da jih lahko v osnovi razdelimo na časopise in revije, nato na periodiko izhajanja, namen in druge kriterije. Razdelitev po temah, ki jih pokrivajo, mi pokaže, da se nekateri bolj usmerjajo na dom in družino (npr. Nedeljski dnevnik, Jana, Naša žena), drugi so politično opredeljeni (Mag, Demokracija), tretji se pretežno posvečajo aktualnemu in razmeroma nevtralnemu poročanju o dnevnih dogodkih (Delo, Dnevnik, Večer), nekateri pa poskušajo kljubovati sistemu in opozarjati na njegove napake (Mladina). Poleg njih obstajajo še revije in časopisi, ki sodijo k rumenemu tisku in doživljajo v zadnjem času pravi razcvet (Slovenske novice, Lady, Nova, InDirekt, Obrazi) ter brezplačniki (Žurnal, City Magazine, Total tedna).

Če pogledamo podatke Nacionalne raziskave branosti (Nacionalna raziskava branosti) lahko vidimo, da ima med dnevniki največjo branost ravno rumeni tisk. Prvo mesto zasedajo namreč Slovenske novice, takoj za njimi pa je brezplačnik Žurnal24. Velike

časopisne hiše kot so Delo, Večer in Dnevnik sledijo, vendar s polovično branostjo. Podatek za tedenske izdaje ni v tem pogledu nič boljši. Na prvem mestu je Nedeljski dnevnik, sledi pa mu Lady.

»Popularne novice torej niso politične zgolj zato, ker dajejo prednost nekaterim stališčem pred drugimi in nekaterim področjem realnosti pred drugimi, ampak tudi zato, ker nekatere kulturne konstelacije vzpostavljajo kot naravne, druge pa postavljajo zunaj zdravorazumskega vrednostnega sistema. Ideologija v popularnih novicah zato ni očitna – novice nam ne lažejo in ne manipulirajo z nami, ne govorijo neresnic (večinoma ne), temveč kolonizirajo naš zdravi razum« (Luthar 1998, 13).

Pred resnimi novicami imata vse bolj prednost popularna kultura in senzacionalizem, kar lahko vidimo po zgoraj omenjenih podatkih o branosti. S stališča gradnje džamije menim, da problem v javnosti ni predstavljen uravnoteženo (niso predstavljena stališča obeh strani, oz. ima prednost v medijih predvsem opozicija). V nadaljevanju bom trditev preverila s pomočjo analize objav v tiskanih medijih.

»Zgodba o slovenskih medijih je zgodba o nenehnem vplivu lastnikov in politike (ki je obenem eden od pomembnejših medijskih lastnikov) na delovanje medijev« (Bašić Hrvatini in drugi 2006, 21). Ta zgodba sega po mnenju Bašić Hrvatini in drugih v začetek 90. let prejšnjega stoletja, ko se je Slovenija odločila za specifično obliko privatizacije na medijskem področju. Avtorji prispevka ugotavljajo, da je ta namesto do »manj« pripeljala do »več« vpliva politike na medijskem področju.

Redno letno poročilo o stanju človekovih pravic v svetu, ki ga izdaja Ameriško zunanje ministrstvo navaja, »da so mediji v Sloveniji aktivni in neodvisni, ampak ne izražajo širokega spektra političnih pogledov«. Poročilo navaja tudi, da obstajajo primeri, ko delno vladno lastništvo v medijih vpliva na njihovo samocenzuro (Bašić in drugi 2006, 22).

Na tem mestu naj omenim tudi medijsko lastnino in koncentracijo na medijskem področju, obe značilnosti vsakega medijskega prostora. Obe sta namreč izjemno pomembni. »Tisti, ki imajo v svojih rokah medije, imajo tudi možnost vplivati na to, kaj bomo (ali pa ne) brali, poslušali in gledali, pa tudi, kako bodo nekateri dogodki, posamezniki ali pojavi predstavljeni« (Petković in drugi 2006, 20). Seveda so to jasni

znaki nedemokratskega medijskega prostora. »Položaj novinarjev, spremenjene delovne razmere, aktivni posegi lastnikov v produkcijo medijskih vsebin in nadzor nad delovanjem medijskih podjetij ne vplivajo le na raznolikost medijske ponudbe, ampak tudi na pravico državljanov in državljanek do svobodnega izražanja. Brez svobodnih, odprtih in profesionalnih medijev pa ni demokracije« (Bašić in drugi 2006, 21).

Slovenski medijski prostor kljub nekaterim posebnostim (močno prisotna »državna« lastnina v medijih) kaže vse značilnosti razvoja medijev v drugih evropskih državah. Medijska tranzicija, ki naj bi se začela v 90. letih prejšnjega stoletja in končala v začetku 21. stoletja, dobiva danes vse značilnosti novega »demokratskega Leviathana«. Novodobna cenzura, ki se po svojih posledicah v ničemer ne razlikuje od »trdih« cenzorskih posegov stare dobe, temelji na pravicah lastnikov in zakonitostih (svobodnega) trga ter proizvaja skrajne oblike (informacijsko komunikacijskega) izključevanja in razslojevanja (Bašić in drugi 2006, 75).

Sodelavke in sodelavci Mirovnega inštituta (predvsem projekta in publikacij Media Watch) so na podlagi številnih raziskav objavili sklepe in priporočila v prizadevanju za večjo raznolikost medijskih vsebin, večjo razpršenost medijskega lastništva, bolj verodostojno in odgovorno delovanje medijev, boljši dostop do medijev za manjšine in večjo odzivnost medijev na predloge in pripombe državljanov (Petković 2006, 12–13). Med ključnimi priporočili za izboljšanje zgoraj naštetih dejavnosti se nahajajo tudi priporočila medijem za poročanje o manjšinah. Če strnem: mediji bi morali pri poročanju o manjšinah upoštevati zakonska določila in poklicne standarde; razviti lastne interne etične smernice; doseči, da se pripadniki različnih manjšin ne stereotipizirajo in obravnavajo na diskriminatoren način (Petković 2006, 16–17).

4.2 MEDIJI O GRADNJI DŽAMIJE V SLOVENIJI

Na temo gradnje džamije v Sloveniji je bilo napisanega že veliko. »Razpisali« so se tako novinarji v medijih različnih zvrsti (od elektronskih, tiskanih, radijskih, televizijskih), kot tudi bralci v raznoraznih t.i. odzivih bralcev ter na številnih spletnih forumih.

Medijska agenda (kazalo pomembnosti tem) v poročanju o manjšinah temelji na predpostavki, da je medijski pogled »zdravorazumski« in obče veljaven, da je to pogled

večine (medijskega nadomestka večinskega mnenja) oz. edini način, kako vidimo (in razlagamo) sebe in druge. Tako mediji svojemu občinstvu ponujajo samo določene (izbrane) kulturne vzorce, oblikujejo in dodajajo nove pomene ter jih v končni fazi delajo univerzalne in edino pravilne. Medijski vpliv se ne kaže samo v izbiri dogodkov in favoriziranju določenih razlag, temveč tudi v tistem, kar ostane medijsko nepokrito (Erjavec in drugi 2000, 11).

Ves objavljeni material bi bilo težko in preobširno zajeti, zato se v nadaljevanju osredotočam na analizo prispevkov, objavljenih v izbranih slovenskih tiskanih medijih, kar predstavlja le en vidik konstituirajoče diskurzivne prakse. Skozi analizo bom poskušala izločiti najpogostejše elemente diskurza o gradnji džamije, ki kot diskurzivna praksa konstituirajo družbeno skupino muslimanov. Kot pravi Kuhar obstajajo analizirane manjšinske skupine šele znotraj diskurzivnega polja (npr. medijskega), kar pa ima na njih posledice v tem smislu, da medijske reprezentacije soustvarjajo predstavo o njih in tako lahko tudi prispevajo k večji ali manjši strpnosti do njih (Kuhar 2006, 122).

V nadaljevanju ugotavljam, katere teme so mediji v zvezi s tematiko izpostavljali v večji meri. Pri slednjem me zanima tudi, v kakšni meri so izpostavljali temo gradnje džamije skozi optiko Ustave RS. Medijsko poročanje o problematiki gradnje džamije sem spremljala v obdobju od januarja do maja 2006. Časovno obdobje spremljanja sem izbrala naključno, pomembno mi je bilo predvsem to, da je v t.i. »mirnem« obdobju po volitvah. Ravno ta naključnost izbire spremljanja naj bi dejansko prikazala, kaj o temi pišejo novinarji – ti naj bi tako ne bili obremenjeni s političnimi strujami in uredniško politiko ter drugimi aktualnimi dogodki (npr. volitvami), ki bi lahko neposredno vplivali na njihovo delo.

4.3 METODA: KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA

Za potrebe analize sem izbrala kritično diskurzivno analizo (KDA), saj mi omogoča svobodo interpretacije, hkrati pa dopušča vpogled v širši kontekst oz. primerjavo določenega dela besedila s stanjem v družbi. KDA je kvalitativna sociološka metoda, ki se ukvarja s kritičnim analiziranjem besedil katerih namen je realno prikazati dejansko

stanje in tekst, kot del širšega konteksta. Popularna je predvsem zaradi same narave analize, ki je zaradi predmeta raziskovanja predvsem interpretativna.

Utemeljitelj metode, Norman Fairclough, pravi, da je KDA analiza diskurza, ki sistematično raziskuje pogosto nejasna razmerja med vzročnostjo in a) diskurzivnimi praksami, dogodki in besedili, ter b) širšimi družbenimi in kulturnimi strukturami, odnosi in procesi, z namenom ugotoviti, kako takšne prakse, dogodki in besedila izstopajo in so ideološko oblikovana s strani odnosov moči in bojov za prevzem moči. KDA želi prav tako raziskati, kako je nejasnost odnosov med diskurzom in družbo, sama po sebi dejavnik, ki zagotavlja moč in hegemonijo (Fairclough 1995, 132).

Vezovnikova pravi, da je glavna naloga KDA (sama jo v tekstu poimenuje kot KAD – kritična analiza diskurza) kritično raziskovanje in kritika ideologije ter ukvarjanje z družbenimi problemi, pri čemer so ti vsaj deloma jezikovno-diskurzivni. »KAD ni politično nevtralna in ne skriva svojih interesov za družbene spremembe ter emancipacijo. Eksplicitno se postavlja na stran deprivilegiranih družbenih skupin in izpostavlja neenakost. Glavni cilj KAD je odkrivati oblastna razmerja, ki se reproducirajo skozi diskurze, in pri tem promovirati nediskriminatorno rabo jezika« (Vezovnik 2009, 115).

Kuhar podaja še nekaj temeljnih principov KDA, ki jih povzema po Faircloughu:

1. KDA se ukvarja z družbenimi problemi: Ima jasne politične cilje (na primer sprememba diskriminatornih politik), saj je diskurz skozi teoretsko prizmo KDA razumljen kot osnovno sredstvo, s katerim so ljudje konstituirani kot individuumi in družbeni subjekti. Jezik in ideologija sta blizu drug drugemu, zato lahko sistematična analiza jezika ali besedil (pisnih ali govornih) razkrije sisteme zatiranja ljudi v določenih družbenih strukturah. Gre za obliko intervencije v družbeno prakso in družbena razmerja in je zato sestavni del političnega aktivizma, usmerjenega proti rasizmu, seksizmu, homofobiji in podobnemu.
2. KDA odkriva relacije moči in implicitnega v tekstu: Pomembno vprašanje, ki ga zastavlja KDA, je vprašanje moči nad diskurzom, kar je povezano predvsem z vprašanjem dostopa (npr., kdo ima dostop do medijev in v njih lahko nastopa ipd.). Glavna naloga KDA kot

protidiskriminatorne politične znanstvene prakse je zato odkrivanje relacij moči in implicitnega v tekstu (Kuhar 2003, 18).

»Faircloughova metoda temelji na deskripciji, interpretaciji in pojasnitvi. Jezikovne značilnosti so opisane, odnos med produkcijskimi in interpretativnimi procesi diskurzivne prakse ter tekstem je interpretiran ter odnos med diskurzivno in družbeno prakso je pojasnjen« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 49).

Wodakova, ki spada poleg Fairclougha med utemeljitelje KDA, povzema temeljne principe te sociološke metode:

- a. **KDA se ukvarja z družbenimi problemi** in ne z rabo jezika samo po sebi. Zato je interdisciplinarna.
- b. **Odnosi moči so povezani z diskurzom** in KDA se ukvarja z močjo v diskurzu in močjo nad diskurzom.
- c. **Družba in kultura sta dialektično povezani z diskurzom**: družba in kultura oblikujeta diskurz in nasprotno – diskurz oblikuje njiju. Vsaka uporaba jezika reproducira ali preoblikuje družbo in kulturo, vključno z odnosi moči.
- d. **Raba jezika je lahko ideološka**. Zato je potrebno analizirati besedilo, njegovo interpretacijo, recepcijo in družbene učinke.
- e. **Diskurz je zgodovinsko pogojen** in ga je mogoče razumeti le v kontekstu.
- f. **Tekst in družba sta povezana prek posrednikov**.
- g. **Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna**. Kritična analiza upošteva sistematično metodologijo ter odnos med tekstem in njegovimi družbenimi okoliščinami, ideologijami in odnosi moči. Interpretacija je vedno dinamična ter odprta za nove kontekste in nove informacije.
- h. **Diskurz je oblika družbenega življenja**. KDA razumemo kot družbeno znanstveno disciplino, ki se ukvarja s praktičnimi družbenimi vprašanji (Titscher in drugi 2000, 146).

»KDA skuša z empirično jezikovno analizo prispevati k razreševanju družboslovnih vprašanj. V nasprotju z jezikoslovci, ki svoja raziskovalna vprašanja definirajo znotraj

svojega disciplinarnega okvira, KDA obravnava širša družboslovna vprašanja in ugotavlja, kako se družbene spremembe kažejo na mikro ravni teksta in interaktivnih dogodkov« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 41).

5 ANALIZA MEDIJSKIH BESEDIL O GRADNJI DŽAMIJE V SLOVENIJI

Srečo Dragoš dogodke oz. zaplete okoli gradnje džamije umešča v tri obdobja. Prvo obdobje zajema zaplete od vložitve prvega zahtevka za izgradnjo džamije vse do prvih eksplicitnih zavrnitev oblasti. To obdobje je tudi najdaljše, saj traja 32 let. Drugo obdobje zaznamujejo intenzivnejši zapleti, nasprotovanje džamiji je prvič javno izraženo, a ga mediji ne povzamejo (27. seja ljubljanskega mestnega sveta). Javno mnenje je prvič tudi opazno polarizirano. Tretje obdobje se razlikuje od ostalih dveh po eskalaciji islamofobnih značilnosti iz drugega obdobja, argumenti proti izgradnji se množijo, sovražni govor o tej temi postane značilnost javnega diskurza, nasprotovanje džamiji pa uporabljajo opozicijske parlamentarne stranke v kontekstu predvolilne politične agitacije (Dragoš 2004, 13–14).

Dragoševi razdelitvi sem dodala še četrto obdobje. To je obdobje po volitvah, obdobje, ko Islamska skupnost v Sloveniji kupi zemljišče, na katerem se bo gradila džamija. Obdobje, ko se ponovno pojavi pobuda za razpis referendumu proti izgradnji džamije – tokrat nasprotnike motijo minaret⁴, znanstveno raziskovalni center, trgovski center, športna dvorana in 30 stanovanj. Zanima me predvsem, ali so mediji v tem obdobju prispevali k širjenju nestrpnosti ali ravno nasprotno, ali so poročali nepristransko. V kolikšni meri so izpostavili vprašanje gradnje džamije v Sloveniji v luči Ustave RS.

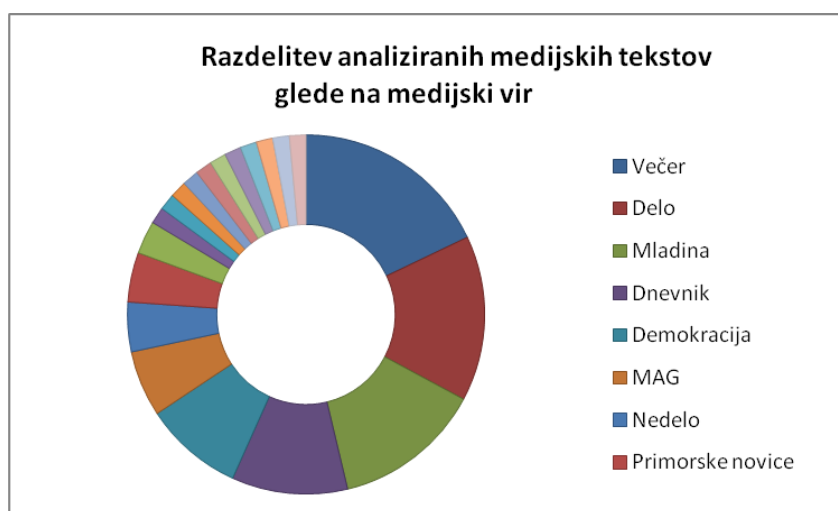
Za analizirano obdobje je značilno tudi to, da so meseca februarja 2006, sporne karikature danskega časopisa Jyllands-Posten (prvič objavljene 30. septembra 2005) objavili tudi slovenski mediji. Po kronološkem vrstnem redu so to bili: Delo, TVS, Mladina, Žurnal, POP TV in MAG (Hrastar 2006). Objava je sprožila vrsto razprav v slovenskih medijih, takratni predsednik Janez Drnovšek pa se je muslimanom celo

⁴ Minarét (turško) je visok vitek stolp islamske mošeje z enim ali večimi balkoni, s katerih mujezin poziva vernike k molitvi. Stolp je lahko samostojen ali sestavni del mošeje in ima pogosto krono čebulne oblike (Wikipedija, Prosta enciklopedija).

javno opravičil, saj se zaradi objave karikatur Sudanska delegacija ni želela udeležiti mirovnih pogajanj v Sloveniji.

Analiza je bila opravljena na podlagi člankov, ki jih je zbrala družba za spremljanje in analizo medijev Kliping. Ključna beseda, ki je botrovala izboru člankov, je bila »džamija«. V analiziranem obdobju je bila tako »ljubljska« džamija omenjena v 67 medijskih besedilih v 20 tiskanih izdajah⁵. Največ jih je bilo objavljenih v časniku Večer (18 %), Delo (15 %) in Dnevnik (10 %) ter v tedniku Mladina (13 %), najmanj (1,5 %) pa v tiskanih izdajah, kot so The Slovenian Times, Ampak, Idrijske novice, Direkt, Finance, Stop, Naš čas, Dobro jutro, Slovenske novice, Gorenjski glas in Primorski dnevnik.

Graf 5.1:

Za potrebe naloge sem podrobneje analizirala le tista medijska besedila, kjer vprašanju gradnje džamije namenjajo več pozornosti od same gole omembe. Ti vključujejo različne novinarske žanre – novice, članke, kolumne, intervjuje, komentarje in pisma bralcev. Ključna vprašanja, ki so me zanimala pri analizi, so, katere teme so se v povezavi z osrednjo temo gradnje džamije v novinarskih prispevkih največkrat

⁵ Tiskane izdaje, kjer je omenjena džamija, so po abecednem vrstnem redu naslednje: Ampak, Delo, Demokracija, Direkt, Dnevnik, Dobro jutro, Družina, Finance, Gorenjski glas, Idrijske novice, Mag, Mladina, Naš čas, Nedelo, Primorske novice, Primorski dnevnik, Slovenske novice, Stop, The Slovenia Times, Večer.

pojavnale in, ali je med njimi tema ustavnosti problema. Prav tako sem podpoglavje posvetila kratki analizi naslovov analiziranih medijskih besedil.

5.1 ANALIZA NASLOVOV

Naslov je najbolj viden del članka, ki povzema najpomembnejšo informacijo oz. nam pove, o čem bo tekla beseda v samem članku. Naslov je pomemben, ker je ponavadi prva stvar, ki jo bralec vidi in na podlagi katere se odloči, ali bo nadaljeval z branjem članka ali ne. Naslov lahko prav tako vpliva tudi na samo interpretacijo članka. Pogosto se lahko zgodi, da so naslovi pristranski in neobjektivni, saj kažejo na to, čemur novinar posveča veliko pozornosti in s tem neposredno izražajo njegovo osebno mnenje in pogled na problem. Pri analizi člankov me je zato zanimalo predvsem, kakšni članki prevladujejo – tisti s pozitivnimi, negativnimi ali nevtralnimi naslovi. Ali se je o gradnji džamije pisalo pozitivno, z odobravanjem, ali je bil problem predstavljen negativno oz. nevtralnno, ko je novinar le poročal o dejstvih, ki zadevajo sam problem. Na tem mestu moram dodati, da je na delitev v posamezno kategorijo nehote vplivalo tudi moje poznavanje vsebine članka, ki se je nahajala pod naštetimi naslovi. Nekatere naslove bi lahko uvrstili v več kot eno kategorijo.

Večina naslovov analiziranih člankov je nevtralnno zaznamovanih (14), takoj za njimi pa sledijo negativno zaznamovani naslovi (12). Pozitivno zaznamovanih naslovov je veliko manj (5), kar kaže na to, da podoba gradnje džamije v medijih ni ravno pozitivna.

Med pozitivnimi naslovi lahko sicer najdemo naslednje, vendar imajo ti blagi prizvok ironije:

- Nadškof postal zagovornik gradnje džamije (Gačič 2006),
- Katoliki muslimanom omogočajo džamijo (Mlinarič 2006),
- Slovenci ne bomo izumrli (Tropinovec 2006),
- Burek bi, džamije pa ne, a? (Trušnovec 2006),
- Odhod v Irak bo zavaroval Slovenijo ... (Gačič 2006a).

Med nevtralnno zaznamovanimi naslovi lahko najdemo naslednje:

- Projekt v močvirju (Glücks 2006),
- Mesto sme prodati parcelo za džamijo (Dnevnik 2006),
- Džamija naj bo na območju ljubljanskega potniškega centra (Ule 2006a),
- Poplavno ogrožena Ljubljana (Kocjan 2006).

Med negativno zaznamovane naslove uvrščamo:

- Alah Ahbar (Ferluga 2006),
- Kravje kupčije (Klep 2006),
- Zaradi džamije poplave? (Vodovnik 2006),
- Mošeja Al Kol? (Sajovic 2006),
- Igre z zemljiščem za džamijo (Vodovnik 2006),
- »Lokacija za džamijo nesrečno izbrana« (Ule 2006),
- Slovenija, leto 2126: Slovenci – manjšina v Sloveniji (Jurc 2006).

Negativno zaznamovane naslove pogosto spremljajo tudi prav tako negativni nad-, pod- in mednaslovi. V mojem primeru slednjih ravno ni veliko, zaradi narave samih analiziranih člankov, saj so mednaslovi značilni predvsem za daljše, obsežnejše članke.

Negativno zaznamovani mednaslovi:

- Tožba zaskrbljenih krajanov, Poplavno območje, Ogroženo območje, Da bi se izognili škodi, Nevarnost je velika (Kocjan 2006);
- Za sumljivimi potezami Danice Simšič, Sumljivi posli, Muslimani na čakanju (Kocjan 2006);
- Koordinator odrezan od informacij (Čokl 2006).

Negativno zaznamovani podnaslovi:

- Prebivalci levega brega Malega Grabna so prepričani, da bi gradnja islamskega centra še povečala poplavno ogroženost.

Pozitivno zaznamovanim naslovom sledijo pozitivno obarvani podnaslovi:

- Naslovu »Odhod v Irak bo zavaroval Slovenijo ...« sledi podnaslov: »...Gradnja džamije pa jo ogroža«, s čimer avtor medijskega prispevka takoj preokrene smer diskurza (Gačič 2006a).

V članku avtor namreč komentira absurdno mnenje takratnega ministra dr. Andreja Umeka, ki je trdil, da bi gradnja džamije pomenila tudi širjenje Al Kaide in njej podobnih organizacij. Ko je Mladina preverila njegovo mnenje dve leti kasneje je ugotovila, da se to ni drastično spremenilo – po njegovem bi »izgradnja takega centra varnostno situacijo v Sloveniji poslabšala« (Gačič 2006a).

5.2 ANALIZA TEM

V analiziranih prispevkih o gradnji džamije lahko izpostavimo kot povezane spodaj našteje teme. Podrobneje sem razdelala le teme, ki so se v povezavi z glavno temo pojavljale največkrat. Teme sem določila na podlagi naslovov in vsebine analiziranih člankov tako, da sem jih razdelila po podobnosti in jim dala skupen imenovalac. Medijska besedila, ki se nahajajo pod tistimi temami, ki so se v povezavi z osrednjo temo gradnje džamije, najpogosteje pojavljale, vključujejo najpogosteje naslednje novinarske žanre: informativni članek, vest in razširjena vest. Novinarski žanri, ki so najmanj uporabljeni pa so intervju, komentar in kolumna.

Tabela 1: Razdelitev analiziranih medijskih besedil po temi, ki se je pojavljala vzporedno z glavno temo (gradnja džamije) in njena pogostost pojavljanja

PREPOZNANA VZPOREDNA TEMA	POGOSTOST POJAVLJANJA
Poplavna ogroženost lokalnih prebivalcev	12
Islam se enači s terorizmom	4
Konflikt krščanstva in islama	4
Ustavna pravica do gradnje džamije	4
Primernost lokacije	4
Slovenci niso tolerantni narod	4
Ogroženost slovenskega rodu	3
Zemljišče za džamijo je v	2

denacionalizacijskem postopku	
Zaradi džamije bo trgovina z drogami v Ljubljani večja	1
Gradnja džamije ogroža varnost Slovenije	1
Spomin na turške vpade	1
Turisti ne želijo pogled na minaret	1
Razprtije v islamski skupnosti	1

a) Zaradi džamije bo prihajalo do poplav

Zaradi takratne aktualnosti se najpogosteje, kot povezana tema z gradnjo džamije, pojavlja ravno tema poplavne ogroženosti prebivalcev Ljubljane. Kot se v svojem pisanju novinarka Demokracije postavi na stran »ogroženega«, večinskega prebivalstva, so to: »zaskrbljeni krajani, prebivalci, ki so večinoma tudi lastniki hiš in drugih nepremičnin v Murglah, Bonifaciji in Trnovem v Ljubljani, naselijih, ki ležijo na levem bregu vodotoka Mali graben« (Kocjan 2006). Zakaj ravno tam? V času objave člankov, torej na začetku leta 2006, je bila potencialna aktualna lokacija gradnje manj kot 20.000 kvadratnih metrov velika parcela pri južni ljubljanski obvoznici, ob Cesti dveh cesarjev. Sama lokacija naj bi bila neprimerno izbrana in izzove veliko pozornosti, tako v javnosti kot v medijih. Novinarja MAG-a se ob njo obregneta že v samem naslovu člankov »Projekt v močvirju« (Glücks 2006) in »Mošeja Al Kol?« (Sajovic 2006).

Skupina, ki jo je sestavljalo 42 »ogroženih« prebivalcev iz ljubljanske mestne četrti Trnovo, je na ljubljansko okrožno sodišče vložila tudi tožbo zoper mestno občino in ministrstvo za okolje ter predlagala začasno odredbo, po kateri MOL do pravnomočnosti sodne odločitve ne bi mogel prodati omenjeno parcelo. Med dokumentacijo, ki so jo predali okrožnemu sodišču v Ljubljani, je bilo tudi pismo takratnega predsednika Janeza Drnovška, v katerem opozarja Janeza Janšo (takratnega premiera) na nevarnost poplav v JV delu Ljubljane in v okolici. Predsednika vlade je Drnovšek v pismu tudi prosil, naj sproži ustrezne ukrepe in naroči pristojnim institucijam, da se čim prej lotijo preventivnih dejanj, preden se to zgodi.

Vložniki tožbe naj ne bi imeli nobenih predsodkov zoper samega islamskega kulturnega in verskega centra, temveč nasprotujejo gradnji izključno zaradi urbanističnih razlogov: »Pomislekov proti gradnji tega objekta na predvideni lokaciji nimam zaradi kakšne islamofobije, ampak izključno iz urbanističnih razlogov. Smatram, da islamski kulturni center z džamijo sodi v mestno središče« (Ule 2006a). »Islamskemu kulturnemu centru na načrtovani lokaciji okoliški prebivalci nasprotujejo ne glede na njihovo politično usmeritev« (Glücks 2006). Kot omenja Dragoš, gre tu za paternalistični argument, saj naj bi prebivalci, ki centra v svoji bližini, domnevno zaradi urbanističnih razlogov, nočejo, bolje vedeli kaj je za muslimane boljša in ustrežnejša rešitev in, da ta lokacija vsekakor ni primerna za dostojno postavitvev centra te vrste. »Paternalizem je v trditvi, da pobudniki bolje vedo, kaj bi ustrezalo muslimanski skupnosti, in si zato prizadevajo – proti volji muslimanov – namesto enega verskega objekta postaviti več objektov, ki bi bili »teritorialno enakomerno porazdeljeni« (Dragoš 2004, 21). »Mesto je ponudilo muslimanom za gradnjo džamije milo rečeno zelo nesrečno izbrano lokacijo: je na poplavnem območju, kjer je prepovedano zidati, poleg tega pa še v neposredni bližini osrednje mestne deponije« (Ule 2006b).

V svojih argumentih gredo celo tako daleč, da predlagajo alternativne lokacije kot npr. vzhodni del bodočega Potniškega centra, na območju med Šmartinskim podvozom, podaljškom Metelkove in Vilharjevo, ali recimo Gospodarsko razstavišče – »Bližina džamije me ne bi motila. Nič nimam proti, če kje blizu mojega bivališča postavijo kakšno džamijo. To sem napisal tako, bolj na splošno. Imam pa konstruktiven in resen predlog. Stanujem blizu Gospodarskega razstavišča. Kaj če bi GR prepustili muslimanskemu občestvu na Slovenskem?« (Suhadolc 2006) - in celo center - »Janez Janša pa je leta 2004 v intervjuju za Delo izjavil, da po njegovem mnenju džamija ne spada na Rakovo Jelšo, prej v središče Ljubljane« (Mladina 2006a).

Večina časnikov predstavlja problem nevtrarno, medtem ko manjšina (predvsem v »rumenih« in »desno« usmerjenih medijih – Demokracija, Mag in Slovenske novice) skoraj odkrito simpatizira z ogroženo manjšino lokalnih prebivalcev. Tako ustvarja v bralcu gnev do »tujcev«, ki želijo s poplavo »uničiti« Ljubljano in zgraditi džamijo. Opisovanje težav, ki bi jih gradnja džamije povzročila, je preveč poudarjeno, mednaslovi nenehno poudarjajo težave lokalne skupnosti in težave na sploh, kar ustvarja pri bralcu vtis, da gre na splošno za problem.

b) »V džamijah se zbirajo teroristi, ki preprodajajo drogo«

Svoboda govora oz. izražanja je v Sloveniji določena z Ustavo. V 39. členu je zapisano: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.« (Ustava RS 1991). Kljub temu je vsakomur v družbi jasno, da v praksi, preko osebnega mnenja, ne morejo kar tako podajati ksenofobičnih izjav o tem recimo, da se v »džamijah zbirajo teroristi«. Izjave tovrstnega tipa bi javnost takoj cenzurirala. Kljub temu ugotavljam, da so si tovrstne izpade privoščile javne osebe na visokih položajih, recimo minister za znanost in tehnologijo RS ali pa ljubljanski nadškof, kar bomo videli v nadaljevanju.

Dragoš meni, da predstavljajo Slovenci tradicionalno zaprto skupnost, ki je umeščena v nespremenjenem in predvidljivem kontekstu, ki pa jo je »napadel« proces moderniziranja. To pomeni, da se posamezniki in skupine vse bolj navezujejo navzven (nasprotno kot pri tradicionalno zaprti skupnosti, ki je tesno povezana navznoter in izolirana navzven). Takšna sprememba je problematična predvsem zato, ker lahko takšna skupnost postane nevarna sebi in drugim, saj se pred vdorom zunanje kompleksnosti brani s trebljenjem (Dragoš 2003, 35).

Trebljenje je nekakšen socialnoimunski odziv na krizne razmere, pri katerem se omrežja »čistijo« s potenciranjem ravni tistih lastnosti v obstoječih vezeh, ki so tudi sicer že najbolj pogoste, ki so tipične, s katerimi si njihovi člani krepijo kolektivno samopodobo, in s tem lastnosti, ki jih imajo mrežni akterji obilo že od prej. Na primer, kjer so sosede solidarni, si v krizi še bolj pomagajo; kjer so nezaupljivi do tujcev, so v krizi še bolj nezaupljivi. (Dragoš 2003, 35–36)

In čeprav Dragoš v istem članku trdi, da je »prav posebnost slovenskih razmer glavni vzrok zapostavljanja muslimanske drugačnosti« in ne npr. mednarodne okoliščine, teroristični dogodki in podobno (Dragoš 2003, 36), so v analiziranih člankih pokazali lastnosti zaprte, tradicionalne družbe, ravno predstavniki slovenskega naroda, ki so na visokih družbenih položajih. »Katoliška cerkev džamiji ne nasprotuje. Res pa džamija ni isto kot naše cerkve. Kulturno, politično in versko središče je. V sedanjih situaciji, ko

terorizem, čeprav ne izhaja iz islama, a je vendarle povezan z njim, je pa lahko tudi družbeno nevarno.« (Čokl 2006).

Nekaj podobnega je izjavil leta 2004 tudi univerzitetni profesor in nekdanji SLS-ov minister dr. Andrej Umek, njegov citat pa v članku v Mladini ponovno povzema novinar Siniša Gačič: »Ker se teroristične organizacije v veliki meri financirajo s preprodajo drog, bi gradnja džamije nesporno povečala ponudbo in trgovanje z njimi v Ljubljani in okolici. Poleg tega bi z džamijo uničevali naravno in kulturno krajino v Ljubljani.« Kot ugotavlja Gačič Umek tudi dve leti kasneje ni spremenil svoje varnostne ocene. Ta namreč meni da bi »tudi danes, izgradnja takega centra varnostno situacijo v Sloveniji poslabšala.« (Gačič 2006a).

Če ostanemo pri cerkvenih dostojanstvenikih, je imel podobno mnenje tudi takratni ljubljanski nadškof Alojz Uran: »Povedal sem svoje mnenje, to ni prepovedano. Tudi muslimani lahko povedo svoje mnenje. Pa še to naj povem: ko sem odgovarjal novinarki na vprašanje glede džamije, te nisem omenil niti z besedo, samo to sem rekel, da se mi zdi za Slovenijo najprimerneje zgraditi čim več molilnic, da bodo lahko muslimani zadovoljevali svoje verske potrebe. Praksa je žal pokazala, da so bile džamije, denimo v sosednji Italiji, večkrat žarišče terorizma.« (Gačič 2006b).

Najboljši primer za zgornjo trditev ter podpihovanje nestrpnosti izraža članek v Večeru, ki ga je anonimni pisec podpisal z nadimkom Tropinovec. Sicer daje na prvi pogled vtis podpihovanja nestrpnosti, če pa pogledaš bolje je to dejansko kritika družbe. Moja kritika leti predvsem na medij, saj menim, da kritiko družbe večina bralcev ni prepoznala. »Ozaveščenemu državljanu, še posebej ko gre za pristnega Slovenca, seveda ni vseeno, ali se bo njegov junaški rod nadaljeval ali pa bodo tukaj zavlادali Romi, pravoslavci ali celo, bog ne daj, muslimani, ki se že vneto pripravljajo na nakup zemljišča na Cesti dveh cesarjev v Ljubljani. Tam naj bi, kljub nevarnostim grozečih poplav, končno zgradili dolgo pričakovani verski, politični in teroristični center, beri džamijo, in tako ogrozili nekaj deset tamkaj nič hudega živečih Slovencev, ki so, tako vsaj pravijo, vsi sami neplavalci!« (Večer 2006).

c) »Če ni džamije v islamskem svetu, je ne bo tudi v Ljubljani« ali konflikt krščanstva in islama

V javnih debatah in pa v novinarskih člankih se je velikokrat izpostavil »argument avtohtonosti« v smislu, katera vera ima v slovenskem prostoru več pravic glede na versko prvobitnost v prostoru. »Argument avtohtonosti je zmanipuliran, ker, prvič v ustavi ni in ne more biti nikakršne povezave med religijo in določanjem avtohtonosti le-te v slovenskem prostoru. In drugič, ker je z argumentom avtohtonosti sugerirano na nekakšno zrcalno podobo verske svobode in pravice v islamskih državah. Ta zasuk je svojevrsten dosežek, njegov efekt pa vse prej kot pozitiven.« (Zavratnik Zimic 2003, 19).

Zanimivo je, da so večino izjav na to temo v analiziranih člankih podali ravno posamezniki, ki delujejo v tesni povezavi s krščansko cerkvijo. V intervjuju za tednik Demokracija je o recipročnosti pravic krščanskega in islamskega sveta spregovoril urednik mesečnika Ognjišče in tiskovni predstavnik koprške škofije, mag. Božo Rustja. Seveda tako, da navidezno prizna problem muslimanov, vendar pa diskurz tako spretno vrne nazaj na svojo stran, da pade problem džamije v senco, navidezni problemi krščanskega sveta pa pod reflektor.

»Ko govorimo o problemu islama in krščanstva, nisem samo za to, da muslimani dobijo prostore za molitev v Sloveniji, sem tudi za to, da kristjani dobijo sakralne prostore v islamskem svetu. Turčija, čeprav zelo liberalna islamska država, je velik problem. Vprašate lahko slovenskega misijonarja patra Martina Kmetca (ki so ga prav na dan intervjuja napadli, op. G.B.), kakšne težave ima Cerkev tam. Nemški turisti na primer ne morejo zgraditi cerkve na obali, kamor hodijo samo na počitnice, da bi tam hodili k maši. Tudi v islamskem svetu bi morali graditi cerkve. In spet smo pri dvojnih merilih« (Blažič 2006).

Podobno mnenje podaja dr. Franc Perko, nekdanji beograjski nadškof: »Malo bolj pa bi bilo treba poudarjati recipročnost. Kar muslimani zahtevajo v krščanskem okolju, morejo kristjani pričakovati v islamskem. V Savdski Arabiji ne sme biti nobenega krščanskega znamenja. Nekoč mi je bilo rečeno, kaj pa če bi muslimani zahtevali džamijo v Vatikanu, in da to pač ne gre. Zakaj pa ne, sem odgovoril. Če bi bili v

Vatikanu muslimani. Pa jih ni. So v Rimu in imajo džamijo. V Savdski Arabiji pa je najmanj 600 tisoč kristjanov, ki ne smejo imeti ničesar. Kot da jih ni« (Čokl 2006).

Najboljši primer podpihovanja nesoglasij med obema verama podaja novinarski prispevek Boga Sajovica v MAG-u. »A če minaret že mora biti, ne sme biti previsok. Ta »strokovna« razprava bi še trajala, če se ne bi vmešala domača cerkev v obliki lazaristov. Ti so sporočili, da je sredi omenjenega zemljišča tudi njihova denacionalizirana parcela, velika skoraj tri tisoč kvadratnih metrov, ki jo hočejo nazaj, seveda v naravi. In tako se je krščanstvo spet uspešno postavilo po robu agresivnemu islamu« (Sajovic 2006).

Zanimivo je poudariti, da se na stran zagovornikov religije in gradnje verskega objekta, ne postavljajo visoki predstavniki drugih ver, ki dajejo s tem neposredno do znanja, da jih druga vera ogroža, temveč liberalen tednik Mladina. Sistematično so preverjali mnenje takratnega ljubljanskega nadškofa Urana, ki se je najprej »deklariral« kot nasprotnik gradnje džamije a se hkrati zavzemal za gradnjo velikega števila molilnic - od mnenja, da so »džamije žarišče terorizma« in zanikanje nestrpnosti: »To je moja pravica. Tu ne gre za nestrpnost. Če se Cerkev ne strinja z džamijo, nam takoj očitajo nestrpnost, pa ne gre za to« (Gačič 2006b), je nadškof zavzel drugo stališče in s tem presenetil javnost. Ob obisku muslimanskih dostojanstvenikov iz BiH, je njegovo »novo« stališče javno oznanil reis-ul-ulema (vrhovni poglavar islamske verske skupnosti) Mustafa Cerić: »Veselilo me je, da monsinjor Uran podpira zamisel o gradnji džamije v Ljubljani. Mislim, da je to za nas najpomembnejša podpora doslej« (Gačič 2006b).

Slavni filozof Žižek prav tako omeni to »nenavadno« delitev javnega mnenja, kjer se na eni strani nahajajo konzervativni krogi z verskimi predstavniki na čelu, ki nasprotujejo gradnji džamije in na drugi strani liberalni, »brezbožni« krogi, ki se glasno borijo za pravice drugače mislečih in verujočih.

Medtem ko so konzervativni krogi zaradi kulturnih, političnih in celo arhitekturnih razlogov nasprotovali gradnji džamije, se je liberalno usmerjeni tednik Mladina dosledno postavil v bran džamiji, pač skladno s svojim zavzemanjem za pravice ljudi iz drugih republik nekdanje Jugoslavije.

Ta čudaška zavezništva postavljajo evropske muslimane pred težavno izbiro: edina politična sila, ki nanje ne gleda kot na drugorazredne državljane in jim dopušča prostor za izražanje lastne verske identitete, so »brezbožni« ateistični liberalci, medtem ko so tisti, ki so najbližje njihovim verskim navadam, torej njihova krščanska zrcalna podoba, njihovi največji politični nasprotniki (Žižek 2006).

d) Zaradi džamije nas bo vse manj

Muslimani so nas »ogrožali« v srednjem veku ob vpadih vojske Osmanskega cesarstva na določene dele ozemlja. Ti vpadi so povsod v Evropi zaznamovali prebivalce, njihovo zgodovino in kulturo. Slovenci se še dandanes počutijo ogrožene, kar se kaže v njihovi ksenofobnosti do vsega tujega.

»Tisti Ljubljancani, ki islamcem niti po skoraj štiristo letih ne morejo odpustiti turških vpadov, so zagnali vik in krik. Ampak po stari slovenski navadi turških najezdnikov niso omenjali, pač pa so našli strokovne ugovore, češ da minaret nikakor ne sodi v našo kulturno krajino« (Sajovic 2006).

»Kulturnozgodovinska okoliščina, ki nas razlikuje od evropskega prostora, ni ta, da tam ne bi imeli primerov, da se muslimanstvo percipira kot problem. Razlika ni v naravi konfliktov niti v njihovem številu, ampak v multikulturni izkušnji, ki vpliva na evropsko reševanje tovrstnih problemov v vsakem primeru, pozitivno ali negativno. V nasprotju z evropskim, slovenski prostor bistveno določa pomanjkanje te izkušnje« (Dragoš 2004, 12).

Multikulturnost je percipirana kot grožnja, kar lahko vidimo v enem naslednjih primerov, ko dva pisca, eden anonimen, podpisan kot Tropinovec, drugi pa s polnim imenom in priimkom, vizionarsko pišeta o manjšinah kot grožnji, ki bo kmalu »iztrebila« slovenski rod. »Ozaveščenemu državljanu, še posebej ko gre za pristnega Slovenca, seveda ni vseeno, ali se bo njegov junaški rod nadaljeval ali pa bodo tukaj zavladali Romi, pravoslavci ali celo, bog ne daj, muslimani, ki se že vneto pripravljajo na nakup zemljišča na Cesti dveh cesarjev v Ljubljani. Tam naj bi, kljub nevarnosti grozečih poplav, končno zgradili dolgo pričakovani verski, politični in teroristični center, beri džamijo, in tako ogrozili nekaj deset tamkaj nič hudega živečih Slovencev, ki so, tako vsaj pravijo, vsi sami neplavalci!« (Večer 2006).

Jože Jurc, bralec in šestdesetletni član SDS iz Škofje vasi, ki je v istem letu v različnih slovenskih medijih komentiral aktualno politiko v državi, se je obregnil tudi ob temo gradnje džamije. V izjemno homofobičnem tekstu predstavi stališče vladajoče večine, ki jo ogroža »V naslednjih letih so se začeli ljudje v Slovenijo priseljevati, vsako leto deset do petnajst tisoč. Zasledim podatek iz leta 2070, kjer je polovica poslancev že imela tuje priimke, večina županov mest pa tudi. Mošeje in džamije so v vseh slovenskih mestih od Kopra do Murske Sobote in od Jesenic do Novega mesta. Slovenske katoliške cerkve so v najemu pravoslavnih vernikov. V šolah se sliši glas učiteljev slovenščine s tujim naglasom. Poleg svetovnih jezikov se učenci učijo tudi jezike priseljencev, predvsem srbščine, hrvaščine, jezik Bošnjakov, Albancev, Poljakov, Čehovi in Slovakov« (Jurc 2006).

e) Gradnja džamije je ustavna pravica

Da je pravica do verskega objekta ustavna pravica, je omenjeno le v redkih medijskih tekstih. To pripisujem dejstvu, da se je o temi gradnje džamije na veliko pisalo že pred tremi leti, v analiziranem obdobju pa je bolj v ospredju trenutno aktualna tema, torej poplavna ogroženost trenutno izbrane lokacije. V analiziranem obdobju se je tema ustavnosti problema pojavila v enakem številu, kot zgoraj omenjene teme. Ne pojavi se kot glavna oz. nosilna tema članka temveč le kot sprotni komentar novinarja, ki bralca na kratko opomni tudi na ta vidik problematike.

Eden od komentarjev se pojavi v že tako svobodomiselnem, »levo« usmerjenem tedniku Mladina (kjer bi ga navsezadnje tudi pričakovali): »Upamo, da se bo predsednik države v prihodnje tako goreče, kot se sedaj opravičuje mislimanom sveta, zavzemal tudi za gradnjo džamije v Ljubljani, kajti to, da muslimani v Sloveniji še vedno nimajo svojega verskega objekta, je nedvomno kršitev še ene izmed temeljnih človekovih pravic, pravice do veroizpovedi« (Mladina 2006b).

Drugi komentar pa je objavljen v takrat »desno« orientiranem tedniku Mag, s kratkim mednaslovom Muslimani na čakanju: »Kaže, da slovenska islamska skupnost centra z mošejo ne bo dobila kmalu. Slovenija tako še naprej krši določilo ustave o enakopravnosti verskih skupnosti. Glavni krivec za to je ljubljanska mestna politika domnevnih zaveznic islamske skupnosti LDS in SD, ki sta »zaslužni« za načrtovanje

gradnje na neprimernem območju in za sklepanje kravjih kupčij s finančnimi botri v ozadju. Ti pa spoštujejo zgolj enega boga, denar« (Glücks 2006).

Omeniti moram tudi kolumno, ki je bila objavljena v Idrijskih novicah. V njej avtorica na šaljiv način predstavi argumente za in proti džamiji. Med omenjenimi argumenti je tudi ustavna pravica do džamije: »PROTI SEDMIČ: Ej, že vem – naredimo referendum o džamiji. ZA SEDMIČ: A, a. Pravic, ki jih zagotavljata ustava in zakonodaja, pa res ne moremo dati na referendum. Ni pravično, da na referendumu večina odloča o manjšini, ker manjšina vedno izgubi« (Trušnovec 2006).

Slovenski mediji o gradnji večinoma poročajo kot o problemu, le malokrat se poudari, da je džamija ustavna pravica muslimanov v Sloveniji. Na to se večkrat zavestno ali nezavestno pozablja, kar lahko vidimo tudi po majhni količini objavljenih komentarjev na to temo.

6 SKLEP

V trditev, da smo zaprt narod, ki se boji vsega tujega, nisem dolgo verjela. Čeprav mi je že oče, ki je Bošnjak, velikokrat povedal, da se je v njegovi takratni službi v državnem podjetju vedno gledalo na tuje priimke, oz. na priimke, ki se zaključujejo na vič. Sama nikoli nisem imela tovrstnih problemov, ne v šoli, ne kasneje na fakulteti, čeprav so mi o tem razlagali tudi vrstniki. Morda sem s pozitivnim pogledom na svet reflektirala tudi pozitivno realnost. Kdo bi vedel. Vem le, da sem se s tovrstno trditvijo v praksi srečala pri izdelavi te diplomske naloge. Oziroma malo prej, pred samo izdelavo, ob ogledu oddaje Trenja, v kateri so na televiziji POP TV »enostransko« predstavili problematiko gradnje džamije. Takrat sem se pravzaprav odločila, da se bom pri izdelavi diplomske naloge posvetila ravno tej problematiki.

V pričujoči diplomski nalogi sem analizirala diskurz slovenskih medijev na temo gradnje džamije v Ljubljani. Ključno vprašanje, na katerega sem v svoji nalogi želela odgovoriti, je na kakšen način je bilo v medijih predstavljeno vprašanje gradnje džamije v Ljubljani. Predvsem katere teme so bile o omenjeni tematiki v člankih izpostavljene in, ali je bila med njimi omenjena tudi tema ustavnosti problema oz. ustavna pravica Islamske skupnosti do verskega objekta. Moja predpostavka je bila ta, da tema ustavne

pravice muslimanov do džamije v medijih ni bila tako pogosto omenjena kot ostale teme.

Roman Kuhar v analizi manjšin v medijih, v okviru projekta Mirovnega inštituta, Mediji za državljane, pravi, da: »«Diskurzivna konstitucija» subjektov pomeni, da obstajajo analizirane manjšinske skupine šele znotraj diskurzivnega polja (na primer medijskega), to pa ima zanje realne posledice; medijske reprezentacije namreč soustvarjajo predstavo o teh skupinah in tako lahko – med drugim – prispevajo k večji ali manjši strpnosti do njih« (Kuhar 2006, 122).

Po analizi prispevkov lahko trdim, da so mediji o temi gradnji džamije poročali tako nevtralnno kot tudi negativno, kar pokaže tudi kratka analiza naslovov analiziranih člankov. Prav tako ugotavljam, da so v analiziranem obdobju le redki mediji izpostavili ustavnost problematike, s čimer lahko potrdim svojo hipotezo. Ta trdi, da so novinarji temo gradnje džamije povezovali z Ustavo RS v manjši meri kot v povezavi z drugimi temami. Veliko več člankov je ustvarjalo diskurz strahu – strah, da bo zaradi džamije prišlo do poplavne ogroženosti področja, da bo zaradi džamije družba bolj na udaru terorizma, da bo slovenski narod izumrl in podobno. Analizirano obdobje je specifično tudi po tem, ker so bile konec januarja in začetek februarja 2006 ponovno objavljene žaljive karikature preroka Mohameda.

Slovenska posebnost je politična sfera, ki podžiga islamofobijo, namesto da bi jo mirila. Če se to počne s tako vztrajnostjo, kakršna je značilna za drugo in tretje obdobje protimuslimanskih resentimentov, torej v zadnjih štirih letih (op.a. avtor misli na obdobje od leta 2000–2004), potem nas odziv javnosti ne sme presenetiti. Javnomenjske raziskave v tem obdobju kažejo, da javno mnenje nagrajuje tiste stranke, ki razpihujejo ksenofobno politiko, in kaznuje njim nasprotne stranke, ki so se predolgo pasivno odzivale na obravnavani problem ali pa ga povsem ignorirale (Dragoš 2004, 25).

Po Althusserju predstavljajo mediji (radio, televizija, tisk) del informacijskega ideološkega aparata države, ki za razliko od represivnega aparata države, ki deluje s silo, deluje z ideologijo. Njihov vpliv je včasih težko zaznati, saj, kot pravi Lutharjeva: »Ideologija v popularnih novicah zato ni očitna – novice nam ne lažejo in ne manipulirajo z nami, ne govorijo neresnic (večinoma ne), temveč kolonizirajo naš zdravi razum« (Luthar 1998, 13).

Izbira tem, naslovov, podnaslovov in izbira besed v analiziranih člankih nakazuje na to, da novinarji pri pisanju o temi poskušajo biti objektivni in nepristranski, a jim v nekaterih primerih to ne uspeva. V primerih nekaterih medijev (Mag, Demokracija, Slovenske novice) je ta objektivizem namerno sabotiran z namenom manipulacije bralca. Zanimivo je tudi to, kot že zgoraj omenjeno, da so se pri pisanju o temi gradnje džamije mediji bolj posvečali izbiri drugih tem, kot tiste najpomembnejše, in sicer ustavne pravice določene verske skupnosti, v tem primeru muslimanov, do enakopravnosti v družbi. To bi v praksi pomenilo, da zadržki za izgradnjo verskega objekta, ki bi hkrati tudi širil znanje o tej, v slovenski družbi zapostavljeni manjšini, ne obstajajo.

Gradnja mošeje v Ljubljani, ki je bila v preteklih nekaj letih izjemno aktualna tema, tako za politike, medije kot tudi za splošno javnost, v medijih sedaj ni več toliko prisotna. V obdobju pred volitvami v državni zbor RS, leta 2004, je bila tema še posebej priljubljena, z njeno pomočjo pa so si marsikateri politiki nabirali številne volilne glasove. Odlične argumente so nasprotnikom gradnje prispevali tudi aktualni dogodki v svetu, vse več terorizma, verske nestrpnosti, islamskih skrajnežev in podobno.

Dolgo je trajalo, da so Slovenci sprejeli dejstvo, da z njimi sobivajo tudi muslimani, ki niso le delavci na številnih gradbiščih po Sloveniji, temveč naši sodržavljanji, ki imajo svoje pravice. Med njimi tudi pravico do verskega objekta. Kljub demokratičnemu okolju in knjigi dolžnosti in pravic, ki jo imenujemo Ustava, nekateri še vedno ne mislijo tako. Pri tem pozabljajo, da smo v Evropi tudi sami »manjšina«. In, kot pravi eden od bralcev v poštnem predalu Delove Sobotne priloge, si problem (gradnje džamije) sploh ne zasluži tolikšne medijske pozornosti.

Nekdanji varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek pravi takole: »Tako se vračamo k osnovnemu vprašanju o eni od usodnejših dimenzij v slovenskem značaju: (neupravičeni) nesamozavesti, ki se kaže v ponižnosti do tistih (narodov), ki jih ocenjujemo, da so boljši od nas, in aroganci do drugih. Ali smo to sposobni preseči?« (Hanžek 2004). Uroš Škerl pa v uvodniku Delove Sobotne priloge pravi: »Vsa Evropa bo morala v naslednjem obdobju imigrantskim skupnostim omogočiti, da se bodo počutile zaželene, sprejete, integrirane ter hkrati kulturno homogene in svobodne. V nasprotnem se 21. stoletje ne bo dobro izteklo« (Škerl 2005).

Drago K. Ocvirk pa dodaja:« Politika v posameznih evropskih državah se vedno bolj zaveda dileme v zvezi z islamom, zato vse bolj načrtno spremlja rast in razvoj islamskih skupnosti v svojih državah in hoče na vse to vplivati. Francija prednjači s prizadevanji za francoski islam, za takšnega, ki bo uglašen z njenimi načeli in vrednotami. Zato posega v ureditev islamskih skupin, jih sili v povezave in predlaga svoje ljudi na vodilna mesta. Po eni strani z zakonom prepove nošenje islamskih rut v šolah, po drugi strani pa financira gradnjo islamskih molilnic in ustanavlja šolo za imame, da ne bi več prihajali iz islamskih dežel in širili za Francijo nesprejemljiv tradicionalni islam. Evropska politika hoče danes evropski islam, ki bo sposoben sprejeti tako črko in duha človekovih pravic kot tudi pluralno demokratično družbeno ureditev« (Ocvirk 2004).

Tudi Slovenija se bo morala ravnati po vzoru svojih evropskih »sester«. Svetu in predvsem samim sebi moramo dokazati, da smo družba, ki spoštuje drugačnost in je hkrati strpna in razumevajoča do manjših, zapostavljenih. Da cenimo medsebojni dialog z drugimi kulturami, ki se nahajajo v naši družbi, in, da se ne bojimo njihove drugačnosti. Da znamo živeti z njimi v sožitju. To lahko dokažemo tudi z majhnim korakom za tako »veliko« državo – z izgradnjo džamije.

7 LITERATURA

1. 24ur.com. 2004. *Referendum o džamiji kasneje?* Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/referendum-o-dzamiji-kasneje.html> (25. februar 2012).
2. Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba/ *cf., Rdeča zbirka.
3. Bašić Hrvatinić, Sandra. 1990. *Konstrukcija realnosti v medijih*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
4. ---, Lenart J. Kučič in Iztok Jurančič. 2006. *Medijski imperij – Novodobni gospodarji informacij. Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
5. Benveniste, Emile. 1988. *Problemi splošne lingvistike I*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
6. Berger, Peter L. in Thomas Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
7. Bervar, Gojko. 2009. *Islam in mediji. Medijska preža* (maj). Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/35/reprezentacije/> (25. februar 2012).
8. Blažič, Gašper. 2006. *Medijsko poročanje o Cerkvah še vedno neprofesionalno. Demokracija*, 34-37 (16. februar).
9. Čokl, Vanessa. 2006. *Nikogar več ne skrbi za reveže. Večer*, 36-40 (4. februar).
10. *Demokracija*. 2006. *Prebivalci niso pomembni*, 8 (9. februar).
11. *Dnevnik*. 2006. *Mesto sme prodati parcelo za džamijo*, 10 (3. februar)
12. Dnevnik.si. 2009. *Jankovič pozval Jarca k dopolnitvi pobude za razpis referenduma o džamiji*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042251547> (25. februar 2012).
13. Dragoš, Srečo, ur. 2003. *Islam in suicidalno podalpsko pleme. 2. poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
14. ---, ur. 2004. *Islamofobija na Slovenskem. 3. poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
15. Erjavec, Karmen, Sandra B. Hrvatinić in Barbara Kelbl. 2000. *Mi o Romih: Diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute.
16. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London and New York: Longman.

18. Ferluga, Pavel. 2006. Alah Ahbar. *Demokracija*, 10 (23. februar).
19. Foucault, Michel. 2008. *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krtina.
20. Gačič, Siniša. 2006a. Odhod v Irak bo zavaroval Slovenijo ... *Mladina*, 13 (6. februar).
21. --- 2006b. Nadškof postal zagovornik gradnje džamije. *Mladina*, 14 (6. februar).
22. Glücks, Nenad. 2006. Projekt v močvirju. *Mag*, 36-37 (15. februar).
23. Hall, Stuart. 1997. *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage publications.
24. Hanžek, Matjaž. 2004. Običajni Slovenci in nepravi ljudje. *Delo – Sobotna priloga*, 17 (11. december).
25. Hrastar, Mateja. 2006. Kdo je bil prvi? *Mladina*, 3. marec. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/94876/kdo-je-bil-prvi/> (7. marec 2012).
26. Islamska skupnost v Republiki Sloveniji. 2009. *Reisu-l-ulema na lokaciji za ljubljansko džamijo in na obisku pri županu Zoranu Jankoviću*. Dostopno prek: http://www.google.hr/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.islamska-skupnost.si%2Findex.php%3Fview%3Darticle%26catid%3D3%253Aminas%26id%3D469%253Areisu-l-ulema-na-lokaciji-za-ljubljansko-damijo-in-na-obisku-pri-upanu-zoranu-jankoviu%26format%3Dpdf%26option%3Dcom_content%26Itemid%3D18&rct=j&q=Reisu-l-ulema%20na%20lokaciji%20za%20ljublansko%20d%C5%BEamijo%20in%20na%20obisku%20pri%20%C5%BEupanu%20Zoranu%20Jankovi%C4%87u.%20&ei=CnkJToewKY7VsgaRsY3IDg&usg=AFQjCNEmtlvFIxvaQ0WL7GS_k-S9zvgO9g&sig2=3wkbE8HZHFrtAEVh3uQg&cad=rja (25. februar 2012).
27. Ivelja, Ranka. 2004. Spoštujem vsakega človeka, tudi satanista. *Dnevnik*, 24. december. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/106182 (7. marec 2012).
28. Jančar, Drago. 2004. Prvi zakon narave. *Delo – Sobotna priloga*, 40 (25. september).
29. Jež, Boris. 2004. Po volitvah smo vsi generali. *Delo*, 7 (24. december).
30. Jurc, Jože. 2006. Slovenci – manjšina v Sloveniji. *Primorske novice*, 12 (21. februar).
31. Katunarić, Vjeran. 1997. Prijatelji so daleč: eksotično videnje drugih na Hrvaškem. *Zbornik referatov mednarodnega znanstvenega simpozija »Strpnost*

- do manjšin«, ur. Zlatko Tišljar in mag. Alojz Širec, 36-57. Maribor: Pedagoška fakulteta Maribor in Inter-kulturo Maribor.
32. Keane, John. 1992. *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 33. Klep, Štefan. 2006. Kravje kupčije. *Slovenske novice*, 17 (1. februar).
 34. Kocjan, Vida. 2006. Poplavno ogrožena Ljubljana. *Demokracija*, 18-19 (2. februar).
 35. Kress, Gunther in Robert Hodge. 1981. *Language as Ideology*. London; Boston: Routledge & Kegan Paul.
 36. Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
 37. --- 2006. Manjšine v medijih: statistična in diskurzivna analiza. *Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
 38. Luthar, Breda. 1998. *Politika teletabloidov*. Ljubljana: Open Society Institute.
 39. ---, Tonči A. Kuzmanić, Srečo Dragoš, Mitja Velikonja, Sandra B. Hrvatin in Lenart J. Kučić. 2001. *Mit o zmagi leve: Mediji in politika med volitvami 2000 v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
 40. Mehmedić, Abdulah. 2003. Beharli sirat – ćuprija. *Bošnjak* (12): 11-17.
 41. *Mladina*. 2006a. Domovina: (D5) Država in cerkev, 6 (30. januar).
 42. --- 2006b. Mohamedove karikature, Sudanci in predsednik Drnovšek, 21 (13. februar).
 43. Mlinarič, Urška. 2006. Katoliki muslimanom omogočajo džamijo. *Večer*, 3 (21. januar).
 44. *Nacionalna raziskava branosti*. Dostopno prek: <http://www.nrb.info/podatki/index.html> (25. februar 2012).
 45. Ocvirk, Drago K. 2004. Islamska Evropa ali evropski islam? *Dnevnik*, 19. november. Dostopno prek: http://moj.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/101955 (7. marec 2012).
 46. Ovčak, Tomaž. 2002. *Mošeja v Logu pod Mangrtom in njeni graditelji*. Dostopno prek: <http://portal.prohereditate.com/clanki/clanek003.htm> (25. februar 2012).
 47. Pašić, Ahmed. 2005. *Islam in muslimani v Sloveniji*. Tržič: Učila International.
 48. Petković, Brankica, Sandra B. Hrvatin, Lenart J. Kučić, Iztok Jurančič, Marko Prpić in Roman Kuhar. 2006. *Mediji za državljane*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

49. Planet Siol.net. 2011. *Islamski versko-kulturni center v Ljubljani: zmagovalec natečaja*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2011/11/islamski_versko_kulturni_center_v_ljubljani_znan_zmagovalec_natecaja.aspx (25. februar 2012).
50. Praprotnik, Tadej. 1999. *Ideološki mehanizmi produkcije identitet*. Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij in ŠOU – Študentska založba.
51. RTVSLO. 2004. *Izročitev podpisov o džamiji*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/slovenija/izrocitev-podpisov-o-dzamiji/15286> (26. februar 2012).
52. --- 2011. *Nedžad Grabus: Do konca mojega in županovega mandata bo džamija končana*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/slovenija/nedzad-grabus-do-konca-mojega-in-zupanovega-mandata-bo-dzamija-koncana/260933> (25. februar 2012).
53. Sajovic, Bogo. 2006. Mošeja Al Kol? *Mag*, 80 (7. februar).
54. Statistični urad RS, Statistične informacije. 2003. 5. *Prebivalstvo*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/statinf/05-si-088-0301.pdf> (25. februar 2012).
55. Suhadolc, Janez. 2006. Džamijo na GR! *Delo*, 4-5 (4. februar).
56. Škerl, Uroš. 2005. Mati Hrvatica, oče Bošnjak, brat Slovenec. *Delo – Sobotna priloga*, 2 (29. januar).
57. Štrajn, Darko. 2004. Ujetniki lastnih militantnih gesel. *Dnevnik*, 10. januar. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/70554 (7. marec 2012).
58. Titscher, Stefan, Meyer, Michael, Ruth Wodak in Eva Vetter. 2000. *Methods of text and discourse analysis*. London: SAGE Publications.
59. Trušnovec, Milanka. 2006. Burek bi, džamije pa ne, a? *Idrijske novice*, 9-10 (10. marec).
60. Ule, Milena. 2004. Postavitev džamije je razvojni prag za Ljubljano. *Dnevnik*, 20. maj. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/83610 (7. marec 2012).
61. --- 2006a. Arhitekt Aleš Šarec: Džamija naj bo na območju ljubljanskega potniškega centra. *Dnevnik*, 10 (25. februar).
62. --- 2006b. »Lokacija za džamijo nesrečno izbrana«. *Dnevnik*, 7 (13. februar).
63. *Ustava RS*. 1991. Ljubljana: DZS.

64. *Večer*. 2006. Slovenci ne bomo izumrli, 41 (9. februar).
65. Vezovnik, Andreja. 2009. *Diskurz*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
66. Vlada RS, Ministrstvo za kulturo. 2012. *Razvidi, evidence in registri*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/razvid_medijev.pdf (26. februar 2012).
67. Vodovnik, Dejan. 2006a. Zaradi džamije poplave. *Delo*, 1, 3 (28. januar).
68. --- 2006b. Igre z zemljiščem za džamijo. *Delo*, 3 (3. februar).
69. Zavratnik Zimic, Simona. 2003. Človekove pravice kot ljubiteljska dejavnost. *Medijska preža* (16): 19.
70. Žižek, Slavoj. 2006. Če Bog obstaja, je dovoljeno vse. *Dnevnik*, 40-41 (18. marec).